

Ngwuja'ri ngwanni ngwullu je Bulij Rumiya Äni kitabanu

Bulij gwullu ngwuja'ri ngwee ngwinggidi ngwe ligo'ro lüngün ngwīkirijin ngwudi Rumang. Ngwinggida ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Kirictu na awa ar eelle. Bulij gwuge'ta ndi ele yirnü ngwīkirijin ngwudi Rumang, nggu ape yiiru 'denggenanu kaji gooko ngwube aji ngwele Ijipaniya. Licung je gwuru doo'ra dükājäär gwäbrä Ngwaalu aar ükäji ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw (Rumiya 1.1). Gwaru ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, “ngwuru yiima yidi Ngwaalu ndi gīlängidīyī ngwüjü 'dar ngwanni ngwa ämni Ngwaalu, ngwanni ngwuru Ngwüyäwüd na ngwanni ngwuru Garany” (Rumiya 1.16).

Bulij gwinggida ndi ari ngwüjī 'dar ngwuki aar bupi nda je Ngwaalu dūniyälü ämni gwe ndi Yicu Kirictu. Bulij ngwinggida ndi ari Ngwaalu ngwügätijä ngwüjü 'dar gilingengalu ndi ari Yicu gwayu kü'rälä ngwü'di'rä mana. Ngwaalu ngwati dūniyī ngwüjälü 'dar ämni gwe ndi Yicu Kirictu. Bulij gwinggida ndi ari Ngwaalu ngwüdūniyā Äbräyīmīngälü ämni gwe Ngwaalu yä'tüdi yi'ral ye yere yärrī je Äbräyīm (Rumiya 1-4). Lanni lati ämni ndi Yicu, la-datalu Ngwaalinga le. Lima aar je gwä'dälü

Ligi'rīm le lidi Ngwaalu giyiima yidi ke na yidi yi'rany. Bulij gwondaja 'to gwani bupi gwudi yobo yidi Ngwaalu (Rumiya 5–8). Bulij gwüpidi ligoranu gwulleny gwani ngwüji ngwüngün ngwuru Ngwüyäwüd, ngwanni ngwübidi Kirictu gora ge anni inding. Bulij gwümü'rädi ndi ari Ngwaalu ngwa'ti übidi ngwüjü ngwüngün gora ge, ngwube ge'te inäng giyomon 'dar (Rumiya 9–11).

Gwodanalu, Bulij gwullu gwani awa a ngwīkirījin eelle gidīdlänü ndee. A nginde mī'rā ngwuja'ri aganni ngwe gwüngün na ngwuja'ri ngwudi ortada Ngwaalinga (Rumiya 12–16).

Yajang yidi ngwuja'ri

1. Bulij na ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwapeng je (1.1–17)
2. Ngwüji 'dar ngwapu gwuki (1.18—3.20)
3. Gay gidi gilang (3.21—4.25)
4. Midi gwanni gwuyang ndi Kirictu (5.1—8.39)
5. Yijiräyil ndi gege'te gwudi Ngwaalu (9.1—11.36)
6. Eelle gwudi ngwīkirījin (12.1—15.13)
7. Mī'rā na aganni (15.14—16.27)

Ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Yicu

¹ Äny gwuru gwani Bulij gwuru dīnād didi Yicu Kirictu gwurnidu Ngwaalu nyi ru doo'ra dükājäär aar nyi äbrī nyi ele ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu.

² Ngwuja'ri ngwee ngwujaw ngwuru ngwanni ngwaru ngwe Ngwaalu ngwījir ngwe ngwüngün gwerre kitabanu ganni giju'ru.

³ Ngwuja'ri ngwee ngwujaw, ngwani Giji güngün ganni gätäär deleny de dani Däwüd yilinge gilingeno.

⁴ Ligirim le lanni Liju'ru nginde gwuma aar gwe inggidi yiima ye ndi ari gwuru Giji gidi Ngwaalu 'di'ri gwe gwüngün giyi'ranyanu. Gwuru Deleny dege dani Yicu Kirictu.

⁵ Nginde gwe a gwani ngwüriny ngwüngün, nyii lima ape yiiru na ükäji ndi urnidi ngwüjü 'dar ngwuru Garany aar ämni Ngwaalu aar je 'dengenaci.

⁶ Nga nga gilo gu 'to lanni lurnidaar je nunnu aar ru ngwüji gwudi Yicu Kirictu.

⁷ Nggwükäcä ngwüjü 'dar gwudi gündär gidi Rumang ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwämnä je Ngwaalu ngwuje urnidi aar ru ngwüji ngwuju'ru. Ara je gu yimi'rü na adatalu ji gwudi Ngwaalu ngwuru Papa na gwudi Deleny dani Yicu Kirictu.

A Bulij jada ndi ele Ruma

⁸ Gwerre gwerre, äny gwuca Ngwaalinga ngwüny yäy 'tu Yicu Kirictu gwe gwani nga nga 'dar, ndi ari ämni Ngwaalu gwalu nggwo gwondacaar gwe gididlä 'dar.

⁹ Ngwaalu ngwuru ngwänggädiny ndi ari nggwata je diwayini ndi otaci Ngwaalingalu gwüny yomon reny. Ngwati otaci Ngwaalingalu gwani nga nga ngwanni ngwati nje äpiji yiiru ligor le lüny ku ndi ondaci ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwani Giji güngün.

10 Ndi otaci Ngwaalingalu yomon reny nje pácälü nunnu ma gu Ngwaalu ari, nyi mbuja gay nyi ila 'danggalu.

11 Äny gwüjädi nda je engga nunnu nga je onjaci angidajing Giliği'rım lidi Ngwaalu ngaa ojeme nono

12 yani ndi ari nga nga na äny ar or'temajidi ämni gwe Ngwaalu gwege gwanni gwemadar gu.

13 Äny gwa'ti jädi ndi ari ngaa 'ti lingidi lani ngwänggäri ndi ari yomon yonyadu nggwubupa ndi ila 'danggalu aar nyi yi'ral mine ümnicı ndi ila. Nunnu aadi nyi ila 'danggalu ngaa lingadi 'to yiiru ye yüny nono yüny yanni yima lingadi ngwüjänü ngwu'ter ngwuru Garany.

14 Yiru dämjü 'dünggüny ndi ondaci ngwüjü 'dar, Ngwügirig na gwanni ngwä'tüdi Ngwügirig, gwanni ngwubebera na gwanni ngwuru ngwe'rr.

15 Yiru yanni yitiny giligoranu gwulleny nda je ondaci ngwuja'ri gwanni ngwujaw 'to lanni gilo Ruma.

16 Yaaru ya'tiny apu ngwuja'ri gwanni ngwu-jaw, ndi ari ngwuru yiima yidi Ngwaalu gwani gilang gwudi ngwüji 'dar gwanni ngwa ämni Ngwaalu, gwerre gwerre Ngwüyäwüd na ngwüji gwanni ngwuru Garany.

17 Ndi ari ngwuja'ri ngwe gwanni ngwu-jaw, ngwinggida ndi ari Ngwaalu gwati dünıyi ngwüjalü awa, yani ämni gwe Ngwaalu 'tu'tu gwerre na gwodanalü, anaku üllinäär gu ndi ari, "Gwanni gwüdünälü gwa midi ämni gwe Ngwaalu."

Güündä gidi Ngwaalu ngwüjï

18 Güündä gidi Ngwaalu nggo gondajing ge 'tu'tu kerala ngwüjï 'dar ngwa 'ti drü na ngwanni ngwuki ngwanni gwati 'rinyäji 'didanung gwudi Ngwaalu ape gwe gwegen gwanni gwuki,

19 ndi ari yanni yilinginna Ngwaalu yeng-ganalu gilingenalu 'denggen ndi ari yigï'tijä je Ngwaalalu gilungenalu.

20 Ndi ari 'tu'tu ge'ta gu Ngwaalu yi'ral, ngwüjï ngwänggädi ndi ari yi'remna yüngün yiru 'taa 'di manari gwa'ti aar änggädi ngwäyanü, yiima yüngün yidi gwur'taling na drü dani nginde, yigï'tinä yenggana gilingenalu. Yilinginna ngwong ngwanni ngwuma je Ngwaalu ge'te gididlä, nunnu aa'ti ngwüjï ngwa ari ngwa'ti gu lingidi.

21 Ndi ari ngwülingidi Ngwaalinga aar je 'ti be näjä nunnu ngwuru Ngwaalu, aar 'ti aru yäy 'tu gwani nginde, aar be ru ya'ranya yegen nono yoo'ra a je yi'donggal yidi yigor yegen gäbici aar rimi yigor.

22 Aar ge'taji ndi ari gilo libebera aar be ru ngwe'rr.

23 Aar üpiyi näjingänü gwudi Ngwaalu ngwanni ngwäti miding gwudi gwur'taling yi'remna ye yige'taar je aar ru nono diji dümnä dati geradalu aar ru nono yi'ra na goola gindälü yora ye na gindälü ngwari ngwe.

24 Yäy gu no lima je be Ngwaalu gäbiciji 'to ami'rang gwudi yigor yegen gwanni gwuki ndi acidi gwudi rngi lima digangidi ngwangina ngwegen.

²⁵ Aar üpiyi 'didanung gwudi Ngwaalu yungun ye aar äpiji ngwony yobo aar je äpiji yiiru ngwanni ngwuge'ta je Ngwaalu aar je mäнди Ngwaalu ngwanni gwuge'ta je nunnu aar je ortada gwur'tal. Yiru gu!

²⁶ Yiru giyee yanni yima gäbici Ngwaalinga ngwuje be gäbiciji ami'rang gwudi yigor yegen gwanni gwuru yaaru. Ndi ari 'di ngwaw ngwegen 'to ngwuma gatani drü didi acidi ngwurnga le ngwuma aar gwurlidanu ngwuma acidi.

²⁷ Ye'te ye'te 'to ngwur ngwuma gatani acid-ing ngwawnga le ngwuma je ami'ra gwudi yigor yegen u'diyanu ndi gwurlajidanu aar acidi gwüpäng. Ngwur ngwuma gwurli ndi acidi gwudi yaaru. Ngwuma obalu yigo'ro ye yegen, obalu gwanni gwädi ndi dudi gwegen.

²⁸ Na gweere mana anaku ma aar gu 'ti irija ngwäy ndi aar je mäta yanni yilingidäär je yidi Ngwaalu, lima je Ngwaalu gäbiciji ya'ranya yanni yiru 'tur ndi ärrü yi'ral yanni ya'ti ädi ndi ärrini.

²⁹ Yima je gu janu yonyadu 'dar yanni yiki, ke, ubanu na ke ngwäy. Lima onyadi keng yi'rinyanu, 'rinyidi, kadi, i'däjänü na yi'düny. Lanni lati unguni ngwüjü,

³⁰ lanni laru ngwulem, liki je Ngwaalu ngwäy, ngwati ludi, aar pe giyigo'ro, ngwüringinä. Ngwati ge'te ngway gwudi ärrü yi'ral yanni yiki, ngwati nyürtiji mbumbung janu legen.

³¹ Ngwuru yigor yidingol, ngwä'tüdi ligor le'te pu, ngwa'ti yigor, ngwa'ti inäng giyigoranu yegen.

³² Ngwülingidī ndi ari yobo yidi Ngwaalu yidünälü ndi ari lanni lati ärrī yi'ral yanni yiru gu no, lädi je gu yi'rany, ati aar je 'ti be gwuju ndi ärrī giyee ngwäyälü 'dogo, ati aar be gwallīni ngwüjü ngwe 'to ngwanni ngwati je ärrī.

2

Obalu gwudi Ngwaalu gwanni gwüdünälü

¹ Yäy gu no, gay ga'ti ndi 'tü, nga gwanni gwati obalu dijī de di'ter, ndi ari yanni yati a ye obalu dijī de, yübidä ye ligo'ralu lunga, ndi ari nga gwanni gwati obalu dijū de, yiru ye'te ye'te yanni yati a je ärrī.

² A be a lilingidī ndi ari Ngwaalu ngwati obalu ngwüjī ngwe ngwanni ngwati ärrī yi'ral yanni yiru gu no, obalu gwüngün gwāti ngwäyänü.

³ A be nga gwanni gwuru dijī 'dogo, ma ang obalu ngwüjī ngwe nga be ärrī yi'ral mene ye'te ye'te, nga gwaru nga gwa 'tü ndi aar gwe Ngwaalu obalo?

⁴ Na nga gwati anidanu jayi gwe liguri gwüngün gwupa na or'temaji gwe na määtä gwe liguri gwüngün, a gwa'ti lingidī ndi ari jayi liguri gwüngün nggwee ngwati ang okta nunnu aar ang gābīcī nga jo'renyana?

⁵ A be undi ki'ra na nyurtanu gwudi ligor lunga ndi jo'renyana, nga nggwo be ndi gi'tīni gündä nono gidi gomon gadi ge Ngwaalu 'täjī gündälü güngün ma ji ma obalu gwüngün ji gwanni gwüdünälü.

⁶ Ngwaalu gwadi ätäädä dijü de'te de'te gu'ru güngün anaku yi'ral yüngün yanni yärrüng je.

⁷ Lanni limäti yiguri ndi ärrü yi'ral yanni yijaw aar mîni näjing na denyang na jing gwudi gwur'taling, ling je ätäädä miding gwudi gwur'taling.

⁸ A be lanni gilo lärrädi giyur, lanni libüdi yi'ral yanni yäti ngwäyänü gora ge aar je gwuji ndi ärrü yanni yiki, la je be güündä na kanu mbuji.

⁹ Dirbä na yi'rendeny ya ji ngwüji 'dar ngwanni ngwati ärrü yi'ral yanni yiki, ya je gwerre gwerre Ngwüyäwüd aar be ji ngwüji ngwuru Garany.

¹⁰ A be näji na denya na adatalu gwa ji ngwüji 'dar ngwanni ngwati ärrü yi'ral yanni yijaw, gwerre gwerre Ngwüyäwüd a be ngwüji ngwanni ngwuru Garany.

¹¹ Ndi ari Ngwaalu ngwati 'ti utanu.

¹² Ngwüji 'dar ngwanni gwati 'ti äti yobo, aar be arri yi'ral yanni ya'ti jaw, ngwadi ayi ngwati 'ti äti yobo. Na ngwüji 'dar ngwanni ngwäti yobo aar be ärrü yi'ral yanni yiki, ngwa je ngwe yobo obalu.

¹³ Ndi ari lä'tüdi lanni lati 'dingini ngwuja'ri ngwudi yobo 'dogo, lidünälü ngwäyänü Ngwaalu, aar be ru lanni lati 'dengenaci yobo, liru la je le Ngwaalu urnidi ndi ari lidünälü.

¹⁴ 'Didanu, ngwüji ngwanni ngwuru Garany ngwanni ngwa'ti äti yobo, ma aar ärrü yi'ral drü de degen yanni yibupa je yobo, linggida ndi ari lilingidi yobo aar je be 'ti äti,

15 anni inggidaar ndi ari bupi gwudi yobo nggwo gwüllinä giyigoranu yegen, gwati icinänü gwegen inggidi na yigor yegen giyee üpäci je yi'ral nono gwenene, ngwuje ruci 'di gweneno.

16 Yi'ral giyee ya ji komon ganni gadi ila gadi ge Ngwaalu obe yujimidalu yidi ngwüji Yicu Kirictu gwe, anaku urnida gu ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwanni ngwati nje ondaji.

Ngwüyäwüd na yobo

17 Gwenene nga gwati ci ligo'ro lunga nga gwuru Diyäwüd ati ang gatada ngwäyanü giyobo nga iringini Ngwaalu.

18 Nga gwülingidi buping gwüngün nga gwällini yi'ral ye yanni yijayana nунnu yobo yenggaca je.

19 Nga gwicinanü ndi ari nga gwuru gay gidi ngwüji ngwanni ngwürimü ngwäy nga ru buri gwudi ngwüji ngwanni ngwo gidirimänü,

20 nga gwuru doorta didi ngwüji ngwanni ngwuru ngwe'rr nga ru doorta didi yiji yanni yooko ndi ari nga gwäti bebereng na 'didanung gwongranu giyobo.

21 No nga nggwee gwati enggaci ngwüjü ngwu'ter, nga be 'ti enggaca ligo'ro lunga? Nga gwati ondaci ngwüjü aa'ti ngaa la eny yu'rimi, nga je mene eny yu'rime?

22 Nga gwati ari, aa'ti ngwüjü ngwa mi'ri ngwäyanü, nga mene mi'ri ngwäyano? Nga gwanni gwati yi'remna yiru 'tur ke ngwäy, ati ang mene obe yobo yegene?

23 Nga gwanni gwati iringini yobo ye, nga 'ti be dinyädi Ngwaalinga kiyi gwe gwunga yobano?

24 Yüllinä ndi ari, “Ngwüriny ngwudi Ngwaalu ngwati aar ngwe ari ngwulem ngwüjänü ngwuru Garany gwani apepe gwe gwalu.”

25 Ü'ridäni gwuru gu'ru manari nga gwati määtä yobo, ma be ari nga gwati kiyi yobanu, nga gwuma be ru nono ma ang 'ti ü'ridänä.

26 Manari diji danni diru Garany da'ti ü'ridänä, dati ape yiuru yanni yibupa je yobo, da'ti da Ngwaalu engga nono mung ü'ridäne?

27 Diji danni diru Garany da'ti ü'ridänä ü'ridäning gwudi ngwangu, manari dati 'dengenaci yobo, diru da je de obalu nga nga lanni läti yobo yüllinä ngaa ü'ri'täni, ngaa be ru likiya yobanu.

28 Diji dä'tüdi Diyäwüd yi'ral ye yanni yating je ärrü, aar 'ti ani ü'ridäni gwudi ngwangu.

29 Bärü, diji diru Diyäwüd danni diru gu nginä'dänü, ngwü'ridäni ü'ridäning gwudi ligor Ligü'rim le lidi Ngwaalu gwä'tüdi gwudi ngwuja'ri ngwudi yobo ngwanni ngwüllinä. Diji danni diru gu no, dati 'ti bupu ortang gwudi ngwüji ngwube bupi ortang gwudi Ngwaalu.

3

Ngwaalu ngwuru ligor le'te pu

¹ Yiru ange yanni yijayana, gidiji diru Diyäwüd ya yiru ange yipana gu'ru ndi ü'ridäni?

² Yonyadu yi'ranu Ngwüyäwüd, ndi ari gwerre gwerre 'dar liru lanni lämnäcä je Ngwaalu ngwuje ätäda ngwuja'ri ngwüngün.

³ Yiru ange manari loko 'denggenanu lima 'ti äti ämning Ngwaalu? Ämni Ngwaalu gwanni gwa'ti aar äti, gwa gäbici Ngwaalinga ngwa gwä'räni ngwäyänü ndi ärrü yi'ral yanni yarung ye?

⁴ Bärü a'tur! A be manni Ngwaalu ru ngwanni ngwuru 'didanu, a be diji danni dümnä ru danni diru di'duru. Anaku üllinäär gu ndi ari, "Nunnu a ngwüji engga ndi ari nga gwuru Ngwaalu 'didanu ma ang ondaji a ma ang ngwe obalu, ang obaji."

⁵ Manari diji dima ari ke gwege gwati manni inggidi re'dr ndi ari Ngwaalu ngwüdünälü, a ladi be araa? A ladi ari Ngwaalu ngwa'ti dünälü güündä ge güngün 'dengganu? (Äny gwabingu ngwuja'ri ngwudi diji dümnä.)

⁶ Bärü ya'ti gu rüdi a'tur! Adinari aar gu ru, Ngwaalu gwaadi be obalu didlä de awa?

⁷ Diji dere da gu mene ondaji ndi ari, "Manari yi'duru yüny yati gendaci 'didanung gwudi Ngwaalu no aar gendaci näjing, a mene ange gwuru aar nyi gu be Ngwaalu ji na ndi obalu nono diju danni diki?"

⁸ Ange gwuru aar 'ti aru anaku ma aar nje gu ü'ridädä yi'duru nono anaku araar gu ndi ari a lati ari, "Gäbicär ar ärrü yi'ral yanni yiki nunnu aar ji yanni yijaw?" Obalu gwädi gu 'denggen.

Gwa'ti gwanni gwüdünälü

⁹ A ladi be mi'rä ar ara? A lijayana lanni liru Ngwüyäwüde? Bärü a'tur! A lima ge'te ndi

ari Ngwüyäwüd na Garany 'dar gilo giyiima yidi yi'ral yanni yiki.

¹⁰ Anaku üllinäär gu ndi ari,

“Gwere gwa'ti gwanni gwüdünälü, gwa'ti 'di gwe'te pu

¹¹ gwere gwa'ti gwanni gwülingidi
gwere gwa'ti gwanni gwubupa Ngwaalinga.

¹² 'Dar lima dudi,
ngindenga 'dar lima dudi gu'ru.

Gwere gwa'ti gwanni gwati ape gwanni gwujaw,
gwa'ti 'di gwe'te pu.”

¹³ “Ngwuullu ngwegen ngwuru nono ngwumomo ngwujalu mbüny,
ngwungla ngwegen ngwati i'däjänü.”

“Yiia yidi ngwüüngä giyo ngwünyü ngwegen.”

¹⁴ “Täji ngwünyü na 're ngwünyü gwonyadu
ngwulem ngwegen.”

¹⁵ “Yora yegen yijalu ngwaany ndi ele ndi
'rinyidi.

¹⁶ Ngway ngwegen ngwani geradalu na
anadalu.

¹⁷ Gay gidi adatalu ga'ti aar lingidi.”

¹⁸ “Denya gwere gwa'ti aar äti ngwäyänü
ngwegen Ngwaalu.”

¹⁹ Gweneno a lilingidi ndi ari yanni yati ye yobo ondaji, yating ye ondaci ngwüjü ngwanni ngwätädäär je yobo, nunnu aa'ti gwere gwäti ngwulem ndi ondaji na nunnu ngwüji gididlä 'dar a je Ngwaalu otacalu.

20 Yäy gu no, gwere gwa'ti gwa aar gwe ari gwüdünälü ngwäyänü Ngwaalu gwuji gwe yobo. Ndi ari yobo yiru yanni yati gäbici dijü ngwicinänü giligoranu yi'ral ye yanni yiki.

Dünälü ämni gwe Ngwaalu

21 A be gweneno, dünälü gwanni gwändi Ngwaalu, gwanni gwa'ti indü gwuji gwe yobo, gwuma aar ge'te gwuma linginni, gwanni gwondaja gwe yobo na ngwäjir.

22 Dünälü nggwee gwändi Ngwaalu, gwating ätäda ngwüjü 'dar ämni gwe gwegen ndi Yicu Kirictu. Ya'ti äti uting ngwüjänü gwere

23 ndi ari 'dar lima mbüjini liki a lami'ratu ndi olati ndi näji gwudi Ngwaalu.

24 A lima aar je düniyälü 'tur yimi'rü ye yüngün, Yicu Kirictu gwe gwanni gwü'rädäjälü.

25 Gwanni gwuge'ta Ngwaalu ngwuru mi'rini nono gwudi ja'rima ämni gwe gwani yin yüngün. Nginde gwärrü yi'ral giyee nunnu ngwinggidi dününgälü gwüngün, ndi ari gwerre gwümätijä ngwüjü liguri aar ärrü yi'ral yanni yiki ngwe 'ti übidälü gwani ke gwegen.

26 Gwärrü yi'ral giyee nunnu ngwinggidi dününgälü gwüngün gaji ge nggee, nunnu ngwuru gwanni gwüdünälü a ngwuru gwanni gwati düniyi ngwüjälü ngwanni ngwämni ndi Yicu.

27 Giyo be ne yanni yadi ar je iringini? Yima gätini mbüny. Yima gätini mbüny ange gwe? Nunnu gwuji gwe gwudi yobo? Bärü, aar be ru ämni gwe Ngwaalu.

28 Ndi ari a lati ari diji dati aar duniyalu amni gwe Ngwaalu ya'ti yani gwuji gwe gwudi yobo.

29 Ngwaalu ngwuru Ngwaalu ngwudi Ngwuyawud jüco? Nginde gwa'tüdi 'to Ngwaalu ngwudi Garanye? Yäy gwuru Ngwaalu ngwudi Garany 'to.

30 Ndi ari anni ru Ngwaalu ngwe'te pu 'dogo, ngwuru ngwanni ngwadi duniyi ngwujalu ngwanni ngwuru Ngwuyawud amni gwe Ngwaalu gwegen na ngwanni ngwuru Garany amni gwe Ngwaalu nggwee gwe'te gwe'te.

31 Alanga la be gatu yobo mbüny amni gwe gwege Ngwaalu nggwee? Bari a'tur! Ar be manni matada yobalu.

4

Äbräyim gwüduniyäärälu amni gwe Ngwaalu gwüngün

1 A la be araa ndi Äbräyim, gwuru digüurnä dege, yiru ange yanni yimbujing je ngwuja'ri ngwee?

2 Manari, yäy 'didanu, Äbräyim gwüduniyäärälu yiiru ye yüngün, gwa be iringini giligo'ro lüngün gwa'ti gwa iringini ngwäyanü Ngwaalu.

3 Gitab garaa? Garu, "Äbräyim gwämnä Ngwaalu a gu be Ngwaalu iräci ndi ari gwüdünälü."

⁴ Gwenene ma diji ape yiiru, dati aar 'ti i'racä gu'ru güngün nono ma angidaji ru. Gati aar ätäda gidämjü.

⁵ A be gwanni gwa'ti apu yiiru ngwube ämnäci Ngwaalinga ngwanni ngwati düniäi dijälü danni diki änni gwe Ngwaalu gwüngün, da aar i'raci ndi ari didünälü.

⁶ Däwüd gwuru deleny gwaru gu yi'ral giyee ye'te ye'te anni ondajing onjaci gwe gwani diji danni dati Ngwaalu i'raci ndi ari didünälü, ya'ti ani yiiru yere. Ngwari,

⁷ “Lonjacaar je

lanni lima aar je düdänijänü ndi nyurtanu gwegen,

lanni lima aar je gwü'rübäci kengalu gwe-

gen.

⁸ Onjaci gidiji

danni da'ti da Deleny diru Ngwaalu i'raci yi'ral yanni yiki.”

⁹ Onjaci nggwee gwuru gwudi ngwüji ngwanni ngwü'ridänä 'dogo, na gwuru 'to gwudi ngwüji ngwanni ngwa'ti ü'ridäna? A lima ji ndi ari änni Ngwaalu gwudi Äbräyim gwü'racäär ngwüdünälü.

¹⁰ Kaji giru ange ganni gima aar i'raci? Yiju kaji ganni gima aar ge ü'ridä gwalla yiju gwerre gwerre? Ya'ti ju anni mung ü'ridäni, aar be ji gwerre gwerre!

¹¹ A Äbräyim gwapu gi'remna giru ü'ridäni, dilge didi dünälü gwanni gwätäng änni gwe Ngwaalu 'tu'tu gwa'tina ü'ridänä. A no, gwuru digüürnä didi ngwüjälü 'dar ngwanni ngwa'ti

ü'ridänä aar be ämnï Ngwaalu nunnu aar je i'räcï 'to ndi dünälü.

¹² Nginde gwuru 'to digüürnä didi ngwüji ngwanni ngwü'ridänä ngwanni ngwa'ti ü'ridänä 'dogo aar be ru ngwanni ngwugwuju gora gidi ämnï Ngwaalu gidi digüürnä dege dani Äbräyïm gwanni gwätïng 'tu'tu gwa'tina ü'ridänä.

¹³ Ngwaalu ngwuca Äbräyïmïng je gilinge ge güngün ndi ari ladi ape yu'rina yani ngwüji 'dar gidïdlä, yä'tüdi yobo ye. Aar be ru dünälü gwe gwanni gwïndï ndi ämnï Ngwaalu.

¹⁴ Ndi ari adinari ngwüji ngwuru ngwanni ngwelella yobo ye ngwuru ngwanni ngwapu yu'rina, ämnï Ngwaalu gwa'ti ba be gwadi äti gu'ru na yanni yaru ye Ngwaalu yaadi be ru 'tur.

¹⁵ Ndi ari yobo yati apa güündä gidi Ngwaalu. A ngwaalu ngwa'ti gu yobo, nyurtanu gwa'ti gu gwani yobo.

¹⁶ Yäy gu no, yanni yaru ye Ngwaalu yati ila ämnï gwe Ngwaalu, nunnu aar ru yimi'rü yidi Ngwaalu nunnu aar ani änïjalü gwudi gilinge 'dar gidi Äbräyïm nunnu ya'ti ani ngindenga 'dogo lanni lelella yobo ye, aar be ani 'to ngindenga 'dar lanni lelella ämnï gwe Ngwaalu gwudi Äbräyïm. Gwuru digüürnä dege 'dar.

¹⁷ Anaku üllinäär gu ndi ari Ngwaalu ngwuca Äbräyïmïng nu, “Äny gwurujanga papa gwudi ngwüji giyen yonyadu.” Nginde gwuru papa gwege gwanni gwämnäcä Ngwaalinga ngwanni

gwati midiyi ngwüjü ngwanni ngwayu aar urnidi ngwony ngwanni ngwa'ti ju aar ji.

¹⁸ Äbräyim gwa'ti ge'taja ndi äti gilinge ngwube ge'taji ndi änni Ngwaalu no ngwuru papa gwudi ngwüji giyen yonyadu, anaku caar gu, "Gilinge gunga gadi gu ru no."

¹⁹ Gwa'ti ami'ratu ndi änni Ngwaalu gwüngün ngwu'ti gätijä lingina lüngün ngwäy a nginde gwuju dimomo giläni. Gaji nggoo gwuma ru ngwüdläyü küü'ri tudini (100) a ndi ari daw düngün dani Jarra, dü'rinä be 'to.

²⁰ A be nginde gwa'ti ümimänü ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu a be änni Ngwaalu gwüngün ojeme nono ngwügä'räci Ngwaalinga näjing.

²¹ A nginde ngwämni ligor le ku ndi ari yanni yica ye Ngwaalu gwäti yiima nding je ärrü 'to.

²² Yiru yigäbicä, "Aar gu be i'räci dününälü."

²³ A be ya'ti üllinä yani nginde gwä'räcäär jücü,

²⁴ aar be ani alanga 'to, lanni ladi aar je i'räci dününälü lanni länni nginde gwe gwanni gwuma 'di'riyi Delenyalu dege dani Yicu giyi'ranyanu.

²⁵ Aar gwe gwurlanu aar 'rinye gwani yi'ral yege yanni yiki na ngwü'di'rä gwumidu nunnu aar nje dünüyälü ngwäyänü Ngwaalu.

5

Äti yilinge Ngwaalinga le

¹ Yäy gu no, anni ma aar nje düniyälü ämnï gwe Ngwaalu, a läti adatingalu Ngwaalinga le Deleny de dege dani Yicu Kirictu.

² Nginde gwe gwanni gwuma ar gwe mbuji gay gadi ar ge äni giyimï'ränü giyee yijar gu gwenene ämnï gwe Ngwaalu. Ar jayanu ndi ge'taji gwudi näji gwudi Ngwaalu.

³ Ya'ti gu rüdü no 'dogo, aar be ru ndi ari ar jayanu 'to giyi'rendeny yege, ndi ari a lilingidi ndi ari yi'rendeny yati nje gäbici ar or'temaji

⁴ na or'temaji gwati nje gäbici ar jayi drü a jayi drü aar nje gäbici ar mbuji ge'tajing

⁵ na ge'taji gwati nje 'ti gäbica ndi gwä'räni ngwäyanü ndi ari Ngwaalu ngwuma 'deja änningälü gwüngün giyigoranu yege Ligï'rïm le lanni Liju'ru lanni lima aar nje ätäda.

⁶ Anni ma ar ami'rati, a gaji ganni gimbutu ila a Kirictu ayi gwani ngwüji ngwanni ngwuki drü.

⁷ Yojema ndi diji dudiyi ligo'ro lüngün gwani diji danni didünälü. A gwani diji danni dijaw, diji de'te da gu mene ädinï ndi ayi.

⁸ A be Ngwaalu ngwenggaci nje änning gwüngün yi'ral ye giyee a lijuna ndi ape gwanni gwuki, a Kirictu ayi gwani alanga.

⁹ Anni ma aar nje Ngwaalu düniyälü yin ye yüngün ya be ru 'tanaa ndi aar nje gilängidiyi küündä gidi Ngwaalu nginde gwe.

¹⁰ Ndi ari manari gwele gwerre, a liru güwän gidi Ngwaalu, gwuma ar le be o'rajidi yi'rany ye yidi Giji güngün, ya be ru 'tanaa, anni ma ar o'rajidi, ndi aar nje gilängidiyi midi gwe gwüngün.

11 Ya'ti gu rüdi giyee 'dogo, a be yiru ndi ari, ar jayanu Ngwaalu Deleny de dege dani Yicu Kirictu gwanni gwuma ar gwe mbuji o'rajiding Ngwaalinga le gwenene.

Yi'rany yändi ndi Adam a be midi ji ndi Yicu

12 Yiru giyee ndi ari ke gwändi gïdïdlä dïji de de'te pu dani Adam, ke gwüngün ngwapa yi'rany, no yi'rany yima be badalu ngwüjänü 'dar ndi ari ngindenga 'dar liki.

13 Ndi ari 'tu'tu gwerre yobo yidi Müjä ya'tina ju, ke gwuju gïdïdlä. A be ke gwati aar 'ti i'räcä manari yobo ya'ti.

14 A be yi'rany määtä ngwüjü 'tu'tu kaji gidi Adam 'di aar ngwe obana kaji gidi Müjä, aar ädini 'to ngwüji ngwa'ti apu gwuki nono apa gu Adam. Adam gwuru di'rimbil didi nginde gwani Kirictu gwanni gwadi ila gwodan.

15 A be ni gwudi angidaji gwudi Ngwaalu gwä'tüdi nono ni gwudi nyurtanu gwudi Adam. Ndi ari manari lonyadu layu gwani nyurtanu gwudi dïji de'te pu, ya be ru 'tanaa yani yimi'rü yidi Ngwaalu a angidaji gwanni gwïndi yimi'rü ye yidi dïji de'te pu dani Yicu Kirictu, ya irälü ngwüji ngwonyadu.

16 A mana ni angidaji gwudi Ngwaalu gwä'tüdi nono ni gwudi ke gwudi dïji de'te pu. Obalu gwugwujana kengalu gwe'te pu gwuma obalu ngwüji ngwe, a be angidaji gwugwuju kengalu gwonyadu gwudi ngwüji, a gwuma apa düniyïngälü.

17 Ndi ari manari nyurtanu gwudi dïji de'te pu yi'rany yima ru ngwüji dïji de de'te pu, ya be ru

'tanaa ngwüji ngwanni ngwadi ape yimi'ra yidi Ngwaalu yanni yiralu na angidaji gwudi dunalu aar ruyi ngwüju ndi midi gwudi gwur'taling 'to gidiji de'te pu dani Yicu Kirictu.

¹⁸ Anaku raar gu nyurtanu gwe gwe'te pu, a obalu ji ngwüji 'dar, no 'to ape gwe gwe'te pu gwanni gwudunalu gwudi Kirictu ngwuma ge'te dunyingalu gwanni gwati apija ngwüju 'dar miding.

¹⁹ Anaku raar gu nyurtanu gwe gwudi diji de'te pu, gwuma gabici ngwüju ngwonyadu aar ke, no 'to 'dengenaji gwe gwudi diji de'te pu, lonyadu la aar je dunyalu.

²⁰ A be yobo ila nunnu a nyurtanu gendadi a ngwüji engga. A be ngwaalu ngwadi gu nyurtanu gendani, a gu yimi'ru gendani yonyadana,

²¹ nunnu anaku maata gu ke ngwüju aar ayi, no 'to yimi'ru ya maata ngwüju dunalu gwe aar midi miding gwudi gwur'taling Deleny de dege dani Yicu Kirictu.

6

A layu ndi ke, ar midi ndi Kirictu

¹ A ladi be araa, ar gwuji keng nunnu ati aar nje gu yimi'ru yidi Ngwaalu gendade?

² Bari a'tur! Ange gwuru ar be ru lanni layu giyiima yidi ke ar be o're ar gu midi mana?

³ A mene ngaa la'ti lingidi ndi ari alanga 'dar liminje nyinyada ndi Yicu Kirictu a lima acajidi giyi'rany yungune?

⁴ No, a lima gatini Yicunga le nyinyini gwe gwani yi'rany nunnu anaku ma gu Kirictu 'di'ra

giyi'ranyanu näjī gwe gwudi Papa, alanga 'to gwuma ar le 'dī'rī limidu midi gwanni gwuyang.

⁵ Manari gwuma ar le ru le'te pu nono giyi'rany yüngün, ya gu ru 'to ndi ari gwa ar le ru le'te pu ndi 'dī'rī gwüngün.

⁶ Nunnu a lilingidi ndi ari lingeno lege lanni lu'rin lima aar pädä kü'rī ngindenga le nunnu a ami'ra gwege gwudi lingeno lidi ke, aar dünäjä, nunnu aa'ti ba be a la ru ngwinäd ndi ke.

⁷ Ndi ari gwere gwanni gwuma ayi, gwuma gwä'däni linginalu giyiima yidi ke.

⁸ Gwenene manari a layu Kirictunga le, a lämnī Ngwaalu ndi ari alanga 'to gwa ar le midi.

⁹ Nunnu a lilingidi ndi ari anni ma aar 'dī'riyā Kirictung giyi'ranyanu, gwa'ti a be gwa ayi mana. Yi'rany ya'ti a be äti yiima yere 'dünggüngünälä.

¹⁰ Ndi ari yi'rany yanni yayung je, yayung je nunnu ngwukiyi yiima yidi ke gomonanu ge'te pu bupud a midi gwanni gwumidung, gwümidädäng Ngwaalu.

¹¹ No 'to, anjar yigo'ro yalu ngaa layu ndi ke ngaa be midi Ngwaalu ndi Yicu Kirictu.

¹² Yäy gu no, aa'ti ba be ngaa la gäbici keng ndi ara je määtä gilingeno lanni lati medadi lalu lanni layu nunnu ngaa 'dengenaci ami'rang gwüngün gwanni gwuki.

¹³ Aa'ti ngaa la gäbici ngwangina ngwalu ngwere aar ru ngwong gwudi ape yi'ral yanni yiki. Ngaa be manni ätädä lingina lalu Ngwaalinga ndi ari lima je 'dī'riyälü giyi'ranyanu limidu, ngaa ätädä Ngwaalinga ngwangina ngwalu aar ru ngwong gwudi ape yi'ral yanni yidünälü.

14 Ndi ari yi'ral yanni yiki ya'ti ya je määtä ndi ari ngaa la'ti ba be indī yobo ye, ngaa be ele yimi'rū ye.

Ngwinäd ngwudi dünälü

15 Yiru be ange? A la be ke nunnu a la'ti giyobanu a gilo giyimi'rāno? Bāri ya'ti gu a'tur!

16 Ngaa la'ti lingīdī ndi ari ma aang ätäädā ngwangina ngwalu dījū, ngaa 'dengenaci nono ngwinädā, ngaa liru ngwinäd gidīji danni dati aang 'dengenaci ya ngaa liru gwudi ke gwanni gwati apa yi'rany ya gwani 'dengenaci gwanni gwati apa dünīngālo?

17 A be yäy 'tu gwani Ngwaalu ndi ari gwele ngaa liru ngwinäd ngwudi yi'ral yanni yiki, ngaa lima be 'dengenaca 'tu'tu giyigoranu yalu 'dar ngwuja'ri ngwenggacaar je ngaa je ape.

18 Lima je gwä'dälü gwenene giyirna yidi yi'ral yanni yiki ngaa lima ru ngwinäd ngwudi yi'ral yanni yidünälü.

19 Äny gwondaja ngene ngwuja'ri ngwe ngwudi dīji dümnä, ndi ari ngaa lami'ratu ndi lenge gwalu. Ndi ari anaku ätäädā gu ngwangina ngwalu yinädā yidi rngi ngaa je ärrāni yanni yiki, no 'to gwenene, ätäädär ngwangina ngwalu yinädā gwani dünälü giyiiru yanni yiju'ru.

20 Gwele anni rangaa ngwinäd ngwudi ke, ngaa la'ti ju ndi ärrī yi'ral yanni yidünälü.

21 Bile gwuru ange gwanni gwuma aang mbuji kaji nggoo gwani yi'ral yanni giyo yapiya je yaaru gweneno? Yi'ral giyee, ji gwegen gwani yi'rany!

²² A be gweneno, lima je gwä'dälü giyi'ral yanni yiki a ngaa lima ru ngwinäd ngwudi Ngwaalu. Bile gwanni gwa aang mbuji gwa je ogtada ndi ju'ri a gwa je äpïjä miding gwudi gwur'taling.

²³ Ndi ari dämjü didi yi'ral yanni yiki dani yi'rany, a be angidaji gwudi Ngwaalu gwani midi gwudi gwur'taling Deleny de dege dani Yicu Kirictu.

7

A la'ti ba be giyobo a gilo Giliğ'rim

¹ Lani ngwänggäri ngaa lilingidî ndi ari ngg-wondaca a je liru ngwüjî ngwülingidî yobo ye yorto ye ngwaalinga. Ndi ari yobo yäti yiima gidijî 'dogo manari ndona dijalu dimidu.

² Nono gwele dayu dägînä dati yobo gekaji gidur düngün dannî dagu manari ndona dimidu. Ma be ari dur düngün dayu, da be gätîni linginalu ngwaalu ngwudi yobo giyo yani dur.

³ Yäy no, manari dima ägîni gidur di'ter, dur düngün ndona ngwäyälü dimidu, da aar ci dîmî'ridî ngwäyänü. A be manari dur düngün dayu, nginde digätînä linginalu giyobo giyoo da'ti dîmî'ridî ngwäyänü, 'di manari dima ägîni gidur di'ter.

⁴ Yäy gu no, lani ngwänggäri, yiru gu no 'to 'danggalu ngaa layu ngwaalu ngwani yobo anni ma aang ayi Kirictunga le, nunnu ngaa ru lidi nginde gwu'ter, lidi nginde gwanni gwü'di'rü giyi'ranyanu nunnu ngaa 'ri'rada giyi'ral yani Ngwaalu.

⁵ Ndi ari gwerre anni elellar drü de danni diki, ami'ra gwanni gwuki gwati yobo gwogaji ngwape yiuru 'dengganu 'dar ar 'ri'rada giyi'rany.

⁶ A be gweneno a lima gwä'dänälü ngwaalu ngwani yobo ndi ari a lima ayi giyobo yanni yati nje giki gwele. Nunnu ar ru ngwïnäd ngwudi äpiji Ngwaalinga yiuru gay ge giyang gidi Ligi'rîm, ya'ti a be äpinä gay ge gele gu'rin gani yobo ye yanni yüllinä.

Yobo yati nje enggaci yiru ange yani ke

⁷ A ladi be araa? Yobo yiru yanni yike? Ya'ti gu rüdi a'tur! 'Didanu nggwa'ti gwadi lenge keng yorto ye ngwaalinga adinari aa'ti yobo rüdi. Äny gwa'ti gwadi lenge ngwuja'ri ngwee ngwani aranu adinari aa'ti yobo aru, "Aa'ti gong ga ang aranu."

⁸ A be ke, mbojaji gay ngwuja'ri ngwee ngwube 'ri'riyi aringanu gwudi ami'ra nggwee 'dar 'dünggünyänü. Ndi ari adinari a yobo erne, ke gwa'ti gwadi äti yiima.

⁹ Gwele gwerre nggwaju gwelellalu gwa'ti lîngidi yobo ye yorto ye ngwaalinga, a be anni ma ngwuja'ri ngwani aranu ila, ke gwuma 'rita gwumidu äny gwuma be ayi.

¹⁰ Äny gwuma mbuji ndi ari ngwuja'ri ngwe ngwe'te ngwe'te ngwaraar ngwe ngwadi apa miding, ngwuma ru gay gidi yi'rany.

¹¹ Ndi ari ke mbojaja gay ngwuja'ri ngwe gwuminy idäjänü a ngwuma aar nyi ngwe 'rinye.

¹² Yäy no, yobo yiju'ru a ngwuja'ri ngwaju'ru ngwüdünälü na ngwujaw.

13 A be yobo yanni yijaw yima be gwurli yima ru yi'rany 'dünggünye? Bärri ya'ti gu rüdi a'tur! A be nunnu a ke linginni ndi ari gwuru yi'ral yiki, gwü'tiyä yi'rany 'dünggüny yi'ral ye yanni yani jayi, nunnu ngwuja'ri ngwe, a ke, aar enggani ndi ari yiru yanni yiki gwulleny.

Kwudi ke gwe

14 A lilingidi ndi ari yobo yiru yidi ligi'rim a be any gwä'tüdi gwudi ligi'rim nggwuru dinäd didi ke.

15 Nggwa'ti lingidi apepeng gwüny. Ndi ari yanni yijaw yati nje nani ndi ärrü, yati nje 'ti ärrü, nje be ärrü yanni yatiny ke ngwäy.

16 Ma be ari yati nje ärrü yanni yatiny ke ngwäy, nyii la be amatanu yobo ye ndi ari yiru yobo yijaw.

17 A be yanni yiru gu, yä'tüdi ba be ndi ari any gwuru ligo'ro lüny gwanni gwärrä je yanni yiki, a be ke ru gwanni gwati ji 'dünggünyänü.

18 Any gwülingidi ndi ari yere ya'ti yanni yijaw yati ji 'dünggüny, nggwondijaja gidrü düny danni diki. Ndi ari any gwüjädü ndi ärrü yi'ral yanni yijaw, nyi 'ti be burna ndi nje ärrü.

19 Any gwunana ndi nje ärrü yanni yijaw, nje 'ti ärrü. Any gwa'ti nana ndi nje ärrü yanni yiki, ati nje mbuji yiminje ärrü.

20 A be gwenene manari nggwati ärrü yi'ral yanni ya'ti nje nanu ndi ärrü, ya'ti a be rüdi yani any gwanni gwärrä je, a be ke ru gwanni gwati ji 'dünggünyänü gwärrä je.

²¹ No nyi be mbuji drü ndee dapu yiiru, manari äny gwuma ru gwadi ärrï yi'ral yanni yijaw, yanni yiki yatiny jici nje ärrï.

²² Ndi ari äny giligoranu lüny, nggwati jayanu yobo ye yidi Ngwaalu.

²³ Nyi be o're nyi engga drü di'ter ndoo dapu yiiru giyerel yidi ngwanguinu ngwüny, aar kwudi drü de didi ya'rany yüny aar nyi gäbici nyi gikini drü de didi ke dapu yiiru giyerel ngwanguinu ngwüny.

²⁴ Äji be ne yiriginä yanni yijiny gu! Yärü gwuru gwanni gwuny 'tüyä ngwanguinu ngwee ngwudi yi'rany?

²⁵ Nggwuca Ngwaalinga yäy 'tu Yicu Kirictu gwe Deleny dege! Yäy gu no, äny ligo'ro lüny giya'ranyanu yüny, äny gwuru dinäd didi yobo yidi Ngwaalu, a be gidrü dannu diki, äny gwuru dinäd didi gay gidi ke.

8

Elle Ligirim le lidi Ngwaalu

¹ Yäy gu no gweneno obalu gwa'ti ba be ngwüji ngwanni ngwo ndi Yicu Kirictu

² ndi ari Yicu Kirictu gwe, yobo yidi Ligirim lidi midi yiminy gwallalu giyiima yidi yobo yidi ke na yidi yi'rany.

³ Yanni ya'ti je yobo burna ndi ärrï gwani ami'rati gwüngün ndi gatajidi düwä gidrü dannu diki, yima je Ngwaalu ärrï ukäjä gwe Gijü güngün ngwanguinu ngwudi diji dümnä ngwuru nono gi'remna gege, ngwu'ti be ätinä ke nono.

Ngwükäjä ngwuru mī'rīnī nono gwudi ke. A no ngwobalu yiima ye yidi ke 'dengge,

⁴ nunnu a Ngwaalu medaji 'dengganu bup-ing gwanni gwūdūnālū gwanni gwūmīnā yobo 'dengge lanni gilo lelella Līgī'rīm le, ya'ti a be ani eelle drū de danni diki.

⁵ Ndi ari lanni gilo lelella drū de danni diki, lati iriyi ngwāyālū giyi'ral yidi drū danni diki, a be lanni lelella Līgī'rīm le lidi Ngwaalu, lati iriyi ngwāyālū giyi'ral yanni yiminā je Līgī'rīm lidi Ngwaalu.

⁶ Iriyi ngwāyālū gwudi drū danni diki gwani yi'rany a be iriyi ngwāyālū gwudi Līgī'rīm lidi Ngwaalu gwani midi gwudi gwur'taling na adaṭalu.

⁷ Iriyi ngwāyālū gwanni gwuki gwuru gūwān gidi Ngwaalu ndi ari gwati 'ti 'dengenaca yobo yidi Ngwaalu na ya'ti ying je burni ndi 'dengenaci.

⁸ Lanni limätä je drū danni diki, la'ti la burni ndi jaiyi Ngwaalinganu.

⁹ A be nga nga, la'ta be mätinā yiima ye yidi drū danni diki, ngaa be mätinī yiima ye yidi Līgī'rīm lidi Ngwaalu manari Līgī'rīm lidi Ngwaalu gilo 'danggalanu. A manari dijī dere da'ti äti Līgī'rīmā lidi Kirictu, nginde gwä'tüdi gwudi Kirictu.

¹⁰ A manari Kirictu nggwo 'danggalanu, ngwanginu ngwalu ngwayu gwani ke a be ligi'rīm midi gwani dūnālū.

¹¹ Ma be ari Līgī'rīm lūngūn lanni li'di'riyā Yicungalu giyi'ranyanu gilo liju 'danggalanu, nginde gwanni gwü'di'riyā Kirictungalu

giyi'rany gwa je be midiyi 'to ngwanginu ngwalu ngwanni ngwani yi'rany aar medadi Ligi'rım le lüngün lanni gilo 'danggalanu.

¹² Yäy gu no lani ngwänggäri yiru dämjü 'dengge ndi ari aa'ti a la eelle drü de danni diki.

¹³ Ndi ari manari ngaa la eella gwani drü danni diki, ngaa ladi ayi. Ma be ari Ligi'rım le, ngaa la 'rinye yi'ral yidi lingeni yanni yiki, ngaa la be mbuji miding.

¹⁴ Ndi ari lanni lüktä je Ligi'rım lidi Ngwaalu, ngindenga liru yiji yidi Ngwaalu.

¹⁵ Ndi ari ngaa la'ti apu ligi'rımä lidi yinäd lanni ladi je gäbici ara je yedeny eny, ngaa be ape Ligi'rımä lidi Ngwaalu aar je aniji yiji yüngün lanni ladi a le urindi Ngwaalinga ngaa je ci, "Abba gwuru Papa."

¹⁶ Ndi ari Ligi'rım lüngün liru lanni linggidaar ligi'rımängä le lege ndi ari alanga liru yiji yidi Ngwaalu.

¹⁷ Na gweneno ma be ari alanga liru yiji yidi Ngwaalu, alanga 'to la be ape yu'rına yidi Ngwaalu, ar gu acidanu Kirictunga le manari nggwo gwacidar le 'didanu giyi'rendenyanu yüngün, nunnu aji ar le acidi 'to ndi näjini gwüngün.

Giyi'rendenyanu giyee na ndi näji nggwä'di

¹⁸ Äny gwänggädi ndi ari yi'rendeny yege gididlä ndee, ya'ti itana näjing gwanni gwadi Ngwaalu 'täjälü 'dengganu.

¹⁹ A be ngwong ngwügi'tinä gididlä ngwo ngwor'temaja ngwüdünicä a je yigor enyanu ndi

ari a Ngwaalu 'täjä yijälü yüngün ndi ari yani yärüngä.

²⁰ Ndi ari ngwong ngwügi'tinä gididlä ngwa'ti mulu nono gwu'ren a je be Ngwaalu gäbici aar muli nono ndi ge'taji

²¹ ndi ari aji a je Ngwaalu gwä'dälü giyirna yidi 'digi'ri aar je apada ndi näji gwudi gätini linginalu gwudi yiji yidi Ngwaalu.

²² A lilingidi ndi ari ngwong 'dar anaku ge'taar je gu ngwona ngwärnü ngwiti je yi'rendeny nono, nono yajima yidi linge 'di gweneno.

²³ Ngwong gididlä ngwä'tüdi jücü, a be alanga 'to lanni lima ape yuula yanni yi'ra yidi Ligirima lanni Liju'ru, a lärnü giyigoranu liti je yigoranu ndi dünici gomom gadi aar nje ge ape ar ru yiji, gwani ü'rälü gwudi ngwanginu ngwege.

²⁴ Ndi ari ndi ge'taji nggwee, a ligilängidinä. A be ge'taji gwanni gwati enggani, gwä'tüdi ge'taji a'tur, yäru gwuru gwanni gwati ge'taji giyi'ral yanni yiming je ape be?

²⁵ Ma be ari a lige'taja giyi'ral yanni ya'ti ar je na apu, ya ar je dünici lor'temaju nunnu aar ila.

²⁶ Gay ye ge'te ge'te, Ligirim lati nje gendaci yiima ndi ami'rati gwege. Ya'ti ar je lingidi yanni yadi ar ye otaci Ngwaalingalu, a be Ligirim liru lanni lati nje mandi ndi aar nje ruci Ngwaalu ärnü gwe gwanni gwa'ti gwa ar gwe lenge onda-jing.

²⁷ Ngwaalu gwanni gwati ombaji yigoranu yege, ngwülingidi yi'ral yidi Ligirim ndi ari Ligirim liru lati mandi ndi ruci ngwüjü gwanni ngwuju'ru bupi gwe gwudi Ngwaalu.

28 Na a lilingidi ndi ari giyi'ral 'dar, Ngwaalu gwati ape yiiru gwani jayi gwudi ngindenga lanni lati amni ngindeng, lanni lurnidaar je anaku buping gu.

29 Ndi ari ngindenga lanni lilingidi je Ngwaalu gwerre ngwuje abri ngwuje madiniyi nunnu aar lingani Giju gungun nunnu a nginde ru gi'ra ngwenggenanu ngwonyadu.

30 A lanni liming je madiniyi, gwuru 'to gwanni gwurnidu je aar ila 'to 'dunggungun, na lanni lurnidung je, gwuru 'to gwanni gwuduniyalu, na lanni liduniying jalü, gwuru 'to gwanni gwunaju je.

Amni gwudi Ngwaalu ndi Yicu Kirictu

31 Giyi'ral giyee 'dar a ladi be araa? Manari Ngwaalu ngwujadi 'dengge, yaru gwuru gwanni gwunje akani nono?

32 Nginde gwanni gwa'tudi di'rid Giju ge gungun ngwube gabiciji ngwuju aar 'rinye gwani alanga 'dar, awa 'to yimi'ru ye aar nje 'ti be atadi ngwonyalu 'dar nginde gwe?

33 Yaru gwanni gwadi u'rida ngwuju gwudi Ngwaalu yi'ral nono gwanni ngwuming je abri? Ngwaalu ngwuru gwanni gwati duniyalu.

34 A be yaru gwanni gwati obalu diji de? Yicu Kirictu gwuru gwanni gwayu ngwo're gwuma aar 'di'riyi ndi midi. Nggwo gwujalu kaama gidi Ngwaalu ngwuru 'to gwanni nggwo gwumandu ndi aar nje ruci.

35 A be yaru gwuru gwanni gwadi nje u'ranu ndi amni gwudi Kirictu? Dirba da ro? Ya yuunda ya ro? Ya ubinalu gwa ro? Ya ngwamu ngwa ro?

Ya jalu ngwanginu ngwanu gwa ro? Ya gimra ga ro? Na yi'rany ya ro?

³⁶ A be anaku üllinäär gu ndi ari,
 “Gwani nga, yi'rany yimbuji nje gangin gangin
 länggädi nje nono ngwangala ngwadi aar je
 ü'riti ngwulem.”

³⁷ No, giyi'ral giyee 'dar yati ar je dami gwani Kirictu gwanni gwati nje ämni.

³⁸ Äny gwicinänü ndi ari yi'ral yere ya'ti yinje ü'ränü ndi ämni gwudi Ngwaalu. Ya ru yi'rany ya midi ya yi'rr ya ngweleny ya gweneno ya bigänü ya yiima yere,

³⁹ ya yanni yolala ya yanni yolanu ya gong gere gigi'tinä gididlä, yere ya'ti ya burni ndi aar nje ü'ränü ndi ämni gwudi Ngwaalu gwanni nggwo ndi Yicu Kirictu gwuru Deleny dege.

9

A Bulij rüniji ngwüjü ngwudi Yijräyil

¹ Äny gwondaja 'didanu ndi Kirictu nggwa'ti gwü'ridi yi'duru a ligor lüny lenggaciny gu aar nyi gu Ligirrim lanni Liju'ru enggaci ndi ari nggwondaja 'di'didanu.

² Ndi ari nggwukanu gwulleny gwani ngwüji ngwüny gwuru Ngwüyäwüd a ligor lüny äti dämmä dati nyi gwü'ri'tä yomon reny gwani ngindenga.

³ Ndi ari nyi jada ndi ari adinari nyi ru ligo'ro lüny gwü'tajäär gu ngwünyü nyi 'dünyini ndi Kirictu gwani ngwänggäri, ngindenga liru gilinge güny,

4 ngwüjì ngwudi Yìjìràyìl. Ndi ari liru lanni lanija je Ngwaalu yìjì yüngün, ngwuje 'täcä näjing gwüngün gwudi Ngwaalu, aar le äti gekajiding yomonanu yonyadu. Aar ape yobo, aar je enggaci awa ndi äpìjì Ngwaalinga yobo, aar äti ngwuja'ri ngwaru ngwe Ngwaalu.

5 Ngindenga liru ngwügüürnä ngwudi Äbräyìm, Ijaag na Yagub. A gu dî'rîny didi Kirictu o'rada gilingeno. Gwanni gwuru Ngwaalu giyi'ralalu pipi'ri'ti a ngwünäjini gwur'tal! Yiru gu.

Bupi gwudi Ngwaalu gwüdünälü

6 Äny gwa'ti aru ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwî'dü gidiyängälü. Ndi ari lä'tüdi 'dar lanni liru gilinge gidi Yìjìràyìl, liru lidi Yìjìràyìl.

7 Ya ndi ari anni raar ngwügüürnä ngwudi Äbräyìm, liru 'dar yìjì yidi Äbräyìm. Aar be manni üllini ndi ari, "Gilinge gidi Ijaag giru ga aar urnidi."

8 Yä'tüdi ndi ari yìjì 'dar yanni yilिंगinä ndi Äbräyìm, yiru yìjì yidi Ngwaalu, aar be ru yìjì yanni yaru ye Ngwaalu, yanni yadi ru gilinge gidi Äbräyìm.

9 Yiru giyee yanni yaru ye Ngwaalu ndi ari, "Kaji ganni gîgî'tinä nggwadi o'ra nggwa mbuji Jarrang gîjî ge."

10 Gîjî nggee, Ijaag gwuru gwanni gwuma agu Ribikang aar lengeta ngwänggilä, mbumbu

gwegen gwuru gwe'te pu gwani Ijaag gwuru dīgüürnä dege.

¹¹ A be gaji ganni gica ge Ngwaalu Ribikang ngwuja'ri ngwee, yiji giyee ya'ti gu na līnginā aar gu 'ti apu yi'ral yanni yijaw na yanni yiki nunnu a ngwuja'ri ngwee ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu Ribikang aar ani bupi gwudi Ngwaalu gwani äbrī gwüngün.

¹² Ya'ti ani apepe gwe aar be ani nginde gwe gwanni gwati urnidi. Lica Ribikang, “Giji ganni gipana ga ru dinād didi gwenggen gwanni gwokana.”

¹³ Anaku üllinäär gu ndi ari, “Yagub gwujayiny ngwäy a nyi be Yiju ke ngwäy.”

¹⁴ A ladi be araa? Ngwaalu ngwa'ti dünälo? Bärī ya'ti gu rüdi a'tur!

¹⁵ A lilingidi ndi ari ngwuca Müjäng,
“Diji diny inä dannī diny inä
a dinyi gataji düwä dannī dinyi gataji
düwä!”

¹⁶ Yäy no yä'tüdi ndi ari yi'ral giyee äpinä bupi gwe na yiiru ye yidi diji dümnä, aar be äpinä inä gwe gwudi Ngwaalu 'dogo.

¹⁷ Ndi ari kitabanu, Ngwaalu ngwuca Brawuning, “Nggwallijangala gwani yi'ral giyee, nunnu nyi inggidi yiima yüny 'dunggunga a nunnu ngwüriny ngwüny aar ngwe urnidi ngwaalu 'dar gidiyängälü.”

¹⁸ Yäy gu no, Ngwaalu gwati je diji inä dannī dinä na ngwundiyyi liguri dannī ding undiyyi

liguri.

¹⁹ Gwere 'danggalanu gwuny otacalu ndi ari, "A be ange gwuru ati nje be Ngwaalu gatada yi'ral nono? Ndi ari yäru gwanni gwati äbingini bupinganu gwüngün?"

²⁰ A be nga gwani yäru gwuru diji dümnä ndi gwä'räci Ngwaalinganu? "Gong ganni gige'taar gati otaci dijalü danni dige'ta ngwuci, 'Nga gwarra miny gu gege'te no?'"

²¹ A be ya'ti manni rüdi ndi ari diji danni dati ga'riji yimuya, däti gu yiima ndi ape gilü ge'te ge'te ngge ga'riji yimuya yidi ngwong ngwanni ngwujaw na yimuya yidi ngwong ngwanni ngwuke?

²² Yiru ye'te ye'te yanni yärrä je Ngwaalu, anni äting yiima ndi inggidi gündä güngün ngwinggidi yiima yüngün, ngwube or'temaja 'dar gwani ngwüji ngwanni ngwapiya gündä güngün ngwanni ngwujalu gwani dudi.

²³ Yärrüng je giyee nunnu ngwenggaci ngwüjü ngwanni ngwinädüng je näjing gwüngün gwanni gwirälü ngwanni ngwuming je mädinüyi ngwuje ja'rima gwani näji.

²⁴ 'Di alanga 'to lanni liming je urnidi, lä'tüdi Ngwüyäwüd jücü, aar je be urnidi 'to lanni liru Garany.

²⁵ Anaku aru gu Ngwaalu kitabanu gidi Uja, "Lanni lä'tüdi ngwüji ngwüny, linje urnidi 'ngwüji ngwüny' na lanni la'ti aar je ämnä, linje urnidi 'lünü lanni lämnä nje.'" "

²⁶ Na,

“Ya ji ngwaalu ngwe'te ngwe'te anaku caar je gu,
 ‘Nгаа lä'tüdi ngwüji ngwüny,’
 la aar je urnidi, ‘yiji yidi Ngwaalu ngwanni
 ngwumidu.’ ”

²⁷ Ajaya gwuru dijir, gwondaju ngwuja'ri ngwe
 ngwani ngwüji ngwudi Yijiräyil ndi ari,
 “Anni ngwüji ngwudi Yijiräyil onyadi aar ru
 nono dijicirä didi dibirta,
 ngwa gilängidini 'dogo guuwa gooko.

²⁸ Ndi ari Deleny dadi pi yelenya yüngün
 puprang ngwuje mbüdiyi gidiyängälü.”

²⁹ Anaku aru gu dijir dani Ajaya gwerre ndi ari,
 “Adinari Deleny diru yiima diminje 'ti gätijänä
 gilingalu,
 alanga laadi ru nono Jaduming, laadi o'ranni
 Gamurang.”

*Ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwa'ti ämnä Ng-
 waalu*

³⁰ A ladi be araa? Ndi ari lanni liru Garany
 lanni la'ti linya dünängälü, gwuma aar gu olati,
 dünälü gwanni gwindi ämni gwe Ngwaalu.

³¹ A be ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwanni ng-
 wulinya yobo yidi dünälü, gwuma aar gu 'ti
 olatu.

³² Ange gwuru? Nunnu gwa'ti aar linynya
 ämni gwe Ngwaalu, aar be linynyi nono ma aar
 ani yiiru ye. Lima obalu “kimle gidi obalu.”

³³ Anaku üllinäär gu gwani Kirictu ndi ari,
 “Arnganar, äny gwuge'ta gimle ndi Jäyün ganni
 gati gäbici ngwüjü aar obalu,

äny gwuge'ta ngwur'da ngwanni ngwadi
gäbici ngwüjü aar apalu pi'rijur aar i'di,
na nginde gwanni gwa ämnäci ngindeng, gwa'ti
gwa yaaru ape a'tur."

10

¹ Lani ngwänggäri, bupi gwudi ligor lüny
na otaci Ngwaalingalu gwüny, gwani ngwüji
ngwudi Yijiräyil nunnu aar gilängidini.

² Äny gwinggidu gwani ngindenga ndi ari lati
'ri yigoranu gwani Ngwaalu a be 'ri gwudi yigor
yegen gwa'ti äti beberenganu.

³ Anni aa'ti aar lingidi dünälü gwe yorto ye
ngwaalinga ndi ari gwati ila Ngwaalu aar be
bupi ndi ärrü gwu'ren gwudi yigor yegen, aar 'ti
'dengenaca dünängälü gwudi Ngwaalu.

⁴ Ndi ari Kirictu gwuru medadi gwudi
yobo, nunnu ngwüdünüyü dijälü danni da änni
'dunggüngün.

Gilang gwani ngwüji 'dar

⁵ Müjä gwullu gwani dünälü yobo ye ngwari,
"Diji danni dadi ärrü yi'ral giyee ying ye be mbuji
miding."

⁶ A be dünälü gwanni gwindi änni gwe Ng-
waalu gitab garu nu, "Aa'ti aru giligoranu, 'Yärü
gwanni gwa allu kerala?' (Ndi ari aar ülläjä
Kirictungalu.)

⁷ Ya 'Yärü gwanni gwa ülli kibü'rül?'" (Ndi ari
aar allija Kirictung ngwüjänü ngwanni ngwayu.)

⁸ A be gitab garaa? Garu, “Ngwuja'ri ngwo gito gito 'dungguna, ngwo ngwulemanu na giligoranu lunga,” ndi ari, ngwuja'ri ngwuru ngwudi änni Ngwaalu ngwanni ngwati nyii ngwe ondaci ngwüjü.

⁹ Ndi ari manari nga gwuma 'täjälü ngwulem ngwe ngwunga ndi ari, “Yicu gwuru Deleny,” na nga änni Ngwaalu giligoranu ndi ari nginde gwuma Ngwaalu 'di'riyälü giyi'ranyanu, nga gwa gälängidini.

¹⁰ Ndi ari ligor le lunga lämnä le Ngwaalu la ang düniyälü na 'täjälü gwudi ngwulem ngwunga nga gwa gälängidini.

¹¹ Anaku üllinäär gu kitabanu, “Diji dere danni da ännici ngindeng da'ti da yaaru ape.”

¹² Ndi ari Ngwaalu gwati 'ti utanu ndi ari ndee diru Diyäwüd na ndee diru Garany, ndi ari Deleny de'te de'te diru Deleny didi ngwüji 'dar, lating je onjaci 'dar aar nänü lanni lati urnidi 'dunggün.

¹³ Ndi ari, “Diji danni dati urnidi ngwüriny ngwudi Deleny, da gälängidini.”

¹⁴ Awa aar be urnidi ngindeng gwanni gwa'ti aar gu ännä? Na awa aar be änni nginde gwa'ti aar gwe 'dingina? Na awa aar 'dingini la'ti aar je ondacu?

¹⁵ Na awa aar be ondaci ngwüjü ma aar je 'ti ükäjä? Anaku üllinäär gu, “Yijayi gu kang giyora yidi ngwüji ngwanni ngwati apa ngwuja'ri ngwanni ngwujaw!”

16 A be, ngwüjī ku ngwudi Yijiräyil ngwuma 'ti ämnä ngwuja'ri ngwanni ngwujaw. Ndi ari Ajaya gwuru dijir gwaru, “Gwani Deleny, yärü gwanni gwuma ämni ngwuja'ri ngwäri?”

17 Yäy no, yilinginna ndi ari ämni Ngwaalu gwati ila 'dingini gwe ngwuja'ri, na ngwuja'ri ngwati aar je 'dingini ondaji gwe gwani Kirictu.

18 A be nggwutalu. Ngindenga li'dingina? Yäy 'da li'dingina. Ndi ari gitab garu nu,
 “Dulu degen di'tüdi ngwubadalu 'dar
 gidiyängälü
 a ngwuja'ri ngwegen olati ngwüjü 'dar
 gididlä.”

19 Nyi o're nyi utalu, Ngwüjī ngwudi Yijiräyil ngwa'ti lingidi ngwuja're? Gwerre gwerre, Ngwaalu ngwondaja kitabanu kaji gidi Müjä ngwari,

“Äny gwa je iye yigoranu ngwüjī ngwe ngwucaar
 je ngwä'tüdi ngwüjī,
 nggwa je apiyi güündä ngwüjī ngwe ngwa'ti
 lingidi.”

20 Na dijir dani Ajaya di'ranu ngwari,

“Lanni la'tiny minä, liminy mbuji
 Lanni la'tiny le utalu, liminje 'täci ligo'ralu
 lüny.”

21 A be gwani ngwüjī ngwudi Yijiräyil, a be Ngwaalu ari,

“Äny gangin gangin ligeraci nje guy
 lanni linyurtanu aar ü'rü ngwänänü.”

11

Ngwüji ngwudi Yijiräyil ngwünädi Ngwaalinga

¹ Nyi be utalu ndi ari, Ngwaalu ngwu'donya ngwüjü ngwüngün ngwuru Yijiräyile? Bärì ya'ti gu rüdi a'tur! Äny nggwee gwuru Dijiräyil 'to gwuru gilinge gidi Äbräyim giilü gidi Biniyämìn.

² Nggwadi ari Ngwaalu ngwa'ti 'donya ngwüjü ngwüngün ngwanni ngwülingiding je ngwuje äbri gwerre. Ngaa la'ti lingidi ngwuja'ri ngwanni ngwaru ngwe gitab gidijir dani İliyä anni mung päci Ngwaalingalu yi'ral ye yiki yanni yärrär je ngwüji ngwüngün ngwudi Yijiräyil ngwari,

³ “Gwani Deleny, lima 'rinye ngwäjirä ngwunga a lima pä dagadalu mbüny dunga, äny nggwo be gwudayinalu gwe'te pu 'dogo gilo be lari liny 'rinye!”

⁴ A be yiru ange yanni yima ye Ngwaalu ci? Gwuming ci, “Gilo ligi'tininjälü liru ngwüü'ri kwo'ra tä'räl (7000) la'ti kwucu ngwaalingalu ngwuru 'tur ngwani Baal yirku ye a'tur.”

⁵ Yiru gu 'to no gwenene kaji nggee, gilo lanni li'dü guuwalu läbrä je Ngwaalu yimi'rü ye.

⁶ A be manari yi'ral giyee yäpinä yimi'rü ye no, ya'ti ba be ani ndi ari yäpinä apepe gwe. Adinari aar ru apepe gwe, ya'ti a be yaadi ani yimi'rü.

⁷ Yiru be ange? Ndi ari yanni yilinya je ngwüji ngwudi Yijiräyil gwullenya ya'ti aar gu olatu, a be

lanni läbrä je Ngwaalu yima aar gu olati. A be loko a je Ngwaalu undiyi giyi'ra,

⁸ anaku üllinäär gu ndi ari,

“Lätädi je Ngwaalu ligor liru gidingol,

na ngwäy ngwati 'ti ombajidalu

na ngwäni ngwati 'ti 'dingina,

'di gomom gidi gweneng.”

⁹ A Däwüd gwullu ngwari,

“A ngwümbür ngwegen ngwudi eny ru

ngwü'rimün aar je acaji aar ru ngwü'dibä

aar gu i'däti,

aar ru gimle gidi obalu aar gu obalu aar gu

rerani

¹⁰ a ngwäy ngwegen rimi nunnu aa'ti lombajidalu,

a aar ape ngwuu'ranu ngwegen gwani dirbä giyomon 'dar.”

¹¹ Äny gwo're gwutalu ndi ari, ngindenga lima obalu lima i'dädä gweere? Bärī a'tur! Aar be manni ru ndi ari, nyurtanu gwegen gwuma äpījä ngwüjü ngwuru Garany gilanging nggwee gwiya ngwüjü ngwudi Yijiräyil yigoranu aar gilängidini 'to.

¹² Ma be ari nyurtanu gwegen gwuma ru bile gwupa gwudi didlä na i'di gwegen gwuma ru bile gwupa gwudi Garany, ya be ru 'tanaa yani bile gwegen manari lima mbuti!

¹³ Äny nggwo ndi a je ondaci liru Garany. Ndi ari anaku ru nyi gu doo'ra dükajäär ngwüji ngwuru Garany, äny gwiringinä gu giyiuru yüny

14 nunnu nyi ye ge'taji ndi gwogaji ngwüjü ngwüny a je yigor enyanu nje gilängidiyi loko.

15 Ma be ari 'dünyini gwegen gwuma ru gay gidi o'rajidiyi dīdläyü, ma be ari gwuma aar änni, ya be ru 'taa? Yati be yani mididi gwudi ngwüji ngwanni ngwayo?

16 Manari ngwülä ngwati äpini gu'ru gooko aar ru yula yiru yi'ra aar je gätiji Ngwaalingalu aar ju'ri, ya be ru ndi ari ngwülä ku ki'du ngwuju'ru. A manari ngwuwa ngwudi da'ri ngwuju'ru, yii'rina yidi da'ri yiju'ru 'to.

17 Yii'rina yoko yidi diminiti danni dikwudinä yani Ngwüyäwüd, yima agirti aar apa yi'rina yidi diminiti diru durdina aar je gu midiniyi. Nga nga liru lanni liru Garany liru nono yii'rina yidi diminiti danni diru durdina lanni gilo limidinä gwenene ngwuwa ngwe'te pu ngwudi diminiti danni dikwudinä.

18 Aa'ti be nga gwiringinälä giyii'rina giyoo. Ma ang iringini, nga je be diwayini giyee ndi ari, nga gwä'tüdi gwudege'daja ngwuwala gwudi diminiti danni dikwudinä, a be ngwuwa ru ngwudege'dajanga.

19 Na manari nga gwaru, "Yii'rina yägirtinä mbüny nunnu aar nyi gu midiniyi!"

20 Yäti gu ngwäyanü! A be yägirtinä gwani nyurtanu gwegen ndi änni Ngwaalu aar gu be matinalü gwani änni Ngwaalu gwunga. Aa'ti be nga gwa ru di'donggal aar ang be yedeny eny.

21 Ndi ari manari Ngwaalu ngwa'ti gäbica yi'rina yidi diminiti danni dikwudinä aar jalu, gwa'ti gwa ang gäbici ndi jalu ma ang gatu änning Ngwaalu mbüny.

²² Diwayina be jaying liguri na ojemeng yi'ral gwudi Ngwaalu. Ndi ari ojeme yi'ral gwüngün ngwüji ngwanni ngwuma nyurtanu na jayi yi'ral gwüngün 'danggalu manari nga limätinälü ndi jayi liguri gwüngün. Ma gu 'ti mätinälü, nga 'to gwa ägiritini mbüny.

²³ Na nga diwayini ndi ari adinari ngwüji gwudi Yijiräyil gwuma 'ti ju ndi dirlele aar nyurtanu ndi ämnä Ngwaalu, ladi je Ngwaalu midiniyi gidiminiti, ndi ari Ngwaalu ngwäti yiima nding je midiniyi mana.

²⁴ A be 'dar giyee, manari lü'ridä a je nga nga liru Garany gidiminiti diru durdina liru 'ter ara je midiniyi gidiminiti danni dikwüdaär, ya be ru 'tanaa Ngwaalu ndi ape ngwüju gwudi Yijiräyil ngwanni ngwuru yü'rina yidi diminiti danni dikwüdinä ngwuje midiniyi gidiminiti danni diru nanni gwegen?

Ngwüji 'dar ngwänädi Ngwaalinga

²⁵ A be lani ngwänggäri, äny gwa'ti minä ndi ari ngaa 'ti lingidi yujimida ye'te giyee yanni yändälü yima je Ngwaalu 'täjälü gweneno nunnu aa'ti ngaa la piyi yigo'ro yalu, ndi ari ngwüju ngwoko gwudi Yijiräyil ngwundi giyi'ra nunnu 'di a yi'ra yidi ngwüji ngwuru Garany ändä.

²⁶ A no ngwüji gwudi Yijiräyil 'dar ngwa gilängidini anaku üllinäär gu kitabanu ndi ari,

“Gilang gwadi ila ngwaalu ngwani Jäyün,
nginde ying je äbräjalü mbüny yanni yä'tüdi
drü didi Ngwaalu ngwügüurnä gwudi

Yagub.*

27 A gekajidi gwüny gwuru nggwee ngindenga le manari liminje äbräji keng gwegen.”

28 A be yanni yani ngwuja'ri ngwanni ngwujaw, ngindenga liru güwän gidi Ngwaalu gwani jayi gwalu a be giyi'ral yani äbrä gwegen gwanni gwäbrä je gwe Ngwaalu, ngindenga liru ngwüji ngwanni ngwämnäär je gwani ngwuja'ri ngwanni ngwuca je ngwe Ngwaalu ngwügürnä ngwegen.

29 Ndi ari urnidi na angidaji gwudi Ngwaalu ngwa'ti äti o'rang gwodan a'tur.

30 Nono nga nga je, gwele gwerre, ngaa liru ngwüji ngwünyürtijä Ngwaalinganu, nga nga liru ngwüji ngwuru Garany, lima be mbuji inäng gwani nyurtanu gwudi ngwüji ngwudi Yijiräyil.

31 No gwenene 'to ngindenga lani ngwüji ngwudi Yijiräyil lima be nyurtanu nunnu ngindenga 'to aar je inä gwani inä gwanni gwuma aang mbuji Ngwaalu.

32 Ndi ari Ngwaalu ngwügäbica ngwüjü 'dar giyirna yani nyurtanu, nunnu 'dar aar inä ngindeng.

Ortada

33 Yäy 'da ombaja 'di olenganu gwudi irälü gwani yibegeng na bebere gwudi Ngwaalu!

Obalu gwüngün gwola guyanu
na gay güngün gola ngwaalinganu ndi
mbüjini!

---

* **11:26 11.26** Yagub ngwüriny ngwüngün 'to ngwani Yijiräyil ngwucajaar gu ngwüjü ngwüngün. **11:27 11.27** Ajaya 59.20-21; 27.9; Ärmiyä 31.33-34

- ³⁴ Ndi ari gitab garu nu,
 “Yärü gwanni gwülingidī ya'rany ye yoorta ng-
 waalinga yidi Deleny?
 Na yärü gwuru gwanni gwuma ru dibegeng
 düngün?”
- ³⁵ “Yärü gwere a'tur gwanni gwätädi Ngwaalinga
 gony gere
 nunnu a Ngwaalu gwä'räcī?”
- ³⁶ Ndi ari nginde gwuru gwuge'ta yi'ralalu 'dar
 na yi'ral 'dar giyo 'dünggüngün na yani
 nginde.
 A näji gwüngün ru giyomon pipi'ri'ti! Yiru
 gu.

12

Elle gwanni gwuyang ndi Yicu

¹ Yäy gu no, nggwa je päcälü lani ngwänggäri
 gwani inä gwudi Ngwaalu ndi ari gätijär Ng-
 waalinga ngwanginalu ngwalu aar ru mī'rīni
 nono gwanni gwumidu gwuju'ru gwüjädi Ng-
 waalinganu nunnu ngwuru gwani äpiji Ng-
 waalinga yobo yidi ligi'rīm.

² Aa'ti ba be ngaa lelelle nono ngwüjü gwudi
 didlä ndee ngaa be gwalli yigo'ro yalu ndi gwürli
 ya'ranya yalu. Ngaa burni ndi lenge bup-
 ing gwudi Ngwaalu nggwo ne gwanni gwujaw,
 gwüjädanü ngwumbuti.

³ Yimi'rü ye yanni yätädäär nje nyi ru doo'ra
 dükäjäär, nggwa ondaci dijü de'te de'te ndi ari
 aa'ti nga gwa piyi ligo'ro lunga ndi ari nga
 olanala, nga be iriyi ngwäyälü giligo'ro lunga

gwanni gwīndi kayalu gu'ru ge gidi ämni Ng-waalu ganni gätädärängä Ngwaalu.

⁴ Anaku diji de'te de'te däti ngwangina ngwe'te pu aar be onyadi yerelanu, na yerel giyee ku yati 'ti apu yiiru ye'te ye'te,

⁵ yiru gu 'to ndi Kirictu ndi ari a lonyadu ngwanginu ngwe'te pu, alanga ku liru yerel yacidu gwüpäng.

⁶ Langidaci nje rung rung yimi'rü ye yätädäär nje. Manari diji dangidacaar ndi alliji yijira ngwuje ape anaku äting gu ämning Ngwaalu gwüngün.

⁷ Ma diji ru dati äpiji ngwüjü yiiru, ngwuje ape, ma doorta ru, ngwape yorta yüngün.

⁸ Mung ru gwanni gwati or'temaji ngwüjü ngwuje or'temaji. Mung ru gwanni gwati gendaji guy gwani li'ter, ngwugendaji ligor le. Mung ru gwanni gwuru gi'ra ndi okta ngwüjü, ngwuje okta gwundu ngwäy. Mung ru gwanni gwati ngwüji inä, aar inä ligor le lijayanu.

Ämni

⁹ Ma ämni ji, ngwube ru 'didanu. Ara je yi'ral ke ngwäy yanni yiki ngaa mätinälü giyi'ral yanni yijaw.

¹⁰ Arnganajidar ndi ämnäjidi yengga. Ngaa ätäjidi denyajiding gwupana giyigo'ro yalu.

¹¹ Aa'ti ngaa la ayi nono nga be 'ri gilig'i'rim, ngaa äpiji Delenya yiiru.

¹² Ngaa jayanu lige'taja Ngwaalu, ngaa määtä yiguri gidirbänü, ngaa mätinälü ndi otaci Ng-waalingalu.

¹³ Ngaa emadi ngwüjüngä le ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwuru ngwuwayi. Jädär ndi äpiji ngwüjü yirnü.

¹⁴ Onjacar je lanni lati a je übinälü. Onjacar je aa'ti la je gu 'täji ngwünyü.

¹⁵ Jayaranu ngindenga le lanni lijayanu, ngaa le runi lanni lirunu.

¹⁶ Jaralu lamatanu. Aa'ti ngaa la piyi yigo'ro yalu ngaa be okeye yigo'ro yalu ngaa le ubidanu lanni lijalu gidiyängälü. Aa'ti ngaa le engga yigo'ro yalu libebera.

¹⁷ Ma aar je yi'ral mbuji yanni yiki, aa'ti ngaa la gwalli dämjä ngaa be undi ngwäy ndi a je ärrü yanni yijaw ngwäyänü ngwüji 'dar.

¹⁸ Ma gay ji ma aang burni kuy galu, adataralu ngwüji ngwe 'dar.

¹⁹ Lani ngwumaad, aa'ti ngaa la gwalli yi'ra ngaa be gäbiciji Ngwaalinga gündä ndi ari yüllinä ndi ari Deleny daru nu, "Yüny ru ndi gwalli yi'ra, äny gwuru gwadi gwalli dämjä."

²⁰ Aar be ru manni ndi ari,
 "Manari güwän gunga giti ngwamanu, ätädi ngweny,
 ma ngwäädä eny, ätädi ngwüyi.

Manari yima je ärrü giyee, yani ndi ari gwu-
 macanga ligä liru yirang ki'rala güngün."

²¹ Aa'ti ngaa la gäbici yi'ral yanni yiki ndi aar je dami, ngaa je be dami yi'ral ye yanni yijaw.

13

'Dengenaci ngwelenya

¹ A ngwüjï 'dar 'dengenaci ngwelenya ngwanni ngwo ngwapu yelenya yere yanni giyo yïndi, ndi ari yelenya 'dar, yïndi Ngwaalu. Yeleny yanni yïndi gweneno, Ngwaalu ngwuru ngwuge'te je.

² No, gwere gwanni gwa nyürtijï yelenyanu, nginde gwünyürtijä gege'teng gwudi Ngwaalu a lanni lati nyurtanu, la aar je obalu.

³ Ndi ari ngwüjï ngwanni ngwati apepe yi'ral yanni yijaw ngwati je 'ti yedeny itï ngweleny aar be ru lanni lati apepe yi'ral yanni yiki lanni lati je yedeny eny ngweleny. A gwunana ndi aar ang 'ti yedeny itï ngwelenye? Ärrï je be yanni yijaw la je ngweleny orta.

⁴ Ndi ari deleny diru dïnäd däpijä Ngwaalinga yiiru yanni yijaw yani nga. Ma be ari nga gwati ape gwanni gwuki, aar ang yedeny eny, ndi ari deleny dati 'ti 'tüyä ngwuja'ralu ngwulemanu 'dogo a'tur. Ndi ari nginde gwuru dïnäd däpijä Ngwaalinga yiiru, däti yiima ndi obalu dïji danni dati apepe gwanni gwuki gwani güündä gidi Ngwaalu.

⁵ Yäy gu no yojema ndi aar ang yedeny eny nga 'dengenaci ngwelenya, gwani obalu gwudi Ngwaalu na gwani ligor 'to.

⁶ Yiru giyee yanni yati a je gäbici ngaa je be gi'tijï 'to dulba. Ndi ari ngweleny ngwuru ngwinäd gwudi Ngwaalu ngwanni ngwugwuja yiiru yegen.

⁷ Ätädär dïjü gu'ru güngün. Ma dulba ru, ge'ta. Ma goola ru, ge'ta. Ma denya ru, aar je denya, ma näji ru aar je näji.

Ämni gwanggalu

⁸ Aa'ti ngaa lätäjidi dämjä nono dere ngaa a be ämnäjidi ru. Ndi ari gwanni gwati änni gwenggen, nginde gwuma mbutiyi yobo.

⁹ Ndi ari ngwuja'ri ngwudi Ngwaalu ngwaru nu, “Aa'ti nga gwa mi'ri ngwäyanü, aa'ti nga gwa 'rinyidi, aa'ti nga gwa ape yu'rimi, aa'ti gong gang aranu.” Ngwuja'ri ngwee 'dar na ngwuja'ri ngwere mana ngwanni ngwo, ngwurkudu ngwuja'ri ngwee ngwaru, “Ämnä gwanggalu nono ati a gu änni ligo'ro lunga.”

¹⁰ Ndi ari gwanni gwati änni gwenggen gwating 'ti akana nono, no änni gwuru mbutiyi gwudi yobo 'dar.

¹¹ Giyi'ral giyee 'dar, ngaa lilingidi ndi ari gaj giru nggee ganni gadi ge 'rita giyar. Ndi ari gaj ganni gadi aar nje Ngwaalu gilingidiyi gima jani gito 'dengge kaji ganni gämnär ge Ngwaalu.

¹² Ngwaalu ngwuma ji gito ndi u'ri, a lingen anda ar be gatani yiiru yidi dirim ar gwodananu ngwäbländi ngwe ngwudi buri ar ji mama ar dugidi yi'ralinga le yanni yiki.

¹³ Ar elelle elelleng gwanni gwüdünälü nono ngwüji ngwindi gilingenalu. Aa'ti ya ji yani yi'rinyinä yidi rläli na yütä, yijin na yidigany, kadi na yi'rinya.

¹⁴ Ngaa be manni ülläni Yicu Kirictung nono ati gu diji ülläni direda, aa'ti ngaa la ji ndi iräji ngwäy kay gidi gwuji ami'rang gwudi drü danni diki.

14

Aa'ti nga gwa obalu gwanggalu gwe

¹ Ämnär gwanni gwami'ratu ämning Ng-waalu, dege'dajar aa'ti dang de obalu ngwuja'ri ngwüngün.

² Gwe'te nggwo gwati engga ämnä gwe Ng-waalu gwüngün ndi ari ya'ti yere ndi ünnici ndi eny ngwonyalu 'dar, a be gwe'te gwanni gwami'ratu ndi ämnä Ngwaalu gwüngün, gwati engga ndi ari ngweny danyä 'dogo.

³ Dijji danni dati eny ngwony 'dar, aa'ti da ci gwenggenalu mireny gwanni gwati 'ti itti ngwony 'dar. Na gwanni gwa'ti itti ngwony 'dar aa'ti gwa gwobalu gwenggen gwanni gwati eny ngwonyalu 'dar, ndi ari gwuma Ngwaalu ämnä.

⁴ Nga gwani yäru ndi obalu dinädä de didi dijji di'ter? Gidoorta düngün, gwümätinälü ya gwü'dü, gwa mätinälü, ndi ari Deleny däti yiima ndi mätiniyälü.

⁵ Dijji de'te ndo dati engga gomon ge'te giju'rana komon gi'ter, a de'te 'to engga ndi ari yomon 'dar yubidanu. Gäbicär be a dijji de'te de'te icinänü ngwuja'ri ngwe ngwüngün ngwaru ngwe.

⁶ Gwanni gwati engga gomon ge'te giru 'ter nggu ru gwani Deleny. Dijji dati eny ngwüdi ngwating je eny gwani Deleny ndi ari gwati gu ci Ngwaalinga yäy 'tu. Nginde gwanni gwati inyini ndi eny ngwony ngwere, gwati gu ru gwani Deleny na nggu ci Ngwaalinga yäy 'tu.

⁷ Ndi ari diji dere da'ti dati midi gwani ligo'ro lüngün jücü na dere da'ti dati ayi gwani ligo'ro lüngün jücü.

⁸ Ma ar midi, ar midi gwani Deleny na ma ar ayi, ar ayi gwani Deleny. No manari a limidu, a manari a layu, alanga lidi Deleny liru.

⁹ Yiru giyee ndi ari Kirictu gwayu ngwo're ngwumidu gwani yiiru giyee, ndi ari ngwuru Deleny didi ngwüji ngwanni ngwayu na ngwanni ngwumidu.

¹⁰ A be nga, nga gwarra ati ang be obalu gwanggalu gwe? Ya nga gwarra ati ang ci gwanggalalu mireny? Aar be ru ndi ari alanga 'dar laji la dünäcī didu'ralu didi Ngwaalu ndi aar nje otacalu.

¹¹ A yüllinä ndi ari Deleny daru nu,
 “Didanu anaku midiny gu, yirku 'dar yaji yiny jürbäcälü,
 ngwungla 'dar ngwaji ngwa ortada Ngwaalinga.”

¹² Yäy gu no alanga 'dar, a laji la enggaci Ngwaalinga yi'ral yidi yigo'ro yegen.

Aa'ti nga gwa gäbici gwanggalu ngwi'di giyi'ral yanni yiki

¹³ Yäy gu no ar be dünäji ndi obajidalu. Ar be manni ge'te ndi ari aa'ti a gwa ru gimle nga millici gwanggalu kayanu.

¹⁴ Äny gwülingidi nyi icinänü 'di'didanu ndi Deleny dani Yicu, ndi ari ngwong ngwere ngwa'ti ngwudi eny ngwürngü gwu'ren. A be manari diji dere dima engga ndi ari gong girngü, ga be rngi 'dünggün jücü.

15 Manari yanni yati a je eny yati gäbici gwanggalu ngwini nono, apepe gwunga gwa'ti äpinä änni gwe Ngwaalu. Aa'ti eny gwunga gwa geraji änning Ngwaalu gwudi gwanggalu ndi ari Kirictu gwayu gwani nginde.

16 Aa'ti nga gwa gäbici yi'ral yanni yati a je engga yijaw a ye ngwüji ondaji ndi ari yiki.

17 Ndi ari yeleny yidi Ngwaalu ya'ti ani eny na iyi, aar be ani dünälü, adatalu na jayanu Giligi'räm lanni Liju'ru.

18 Ndi ari diji danni dadi äpiji Kirictu yiuru no, diru danni dati jada Ngwaalinganu a de ngwüji gwallini.

19 Yäy gu no, ar be undi ngwäy ndi ärrä yi'ral yanni yati apa adatingalu ar ye oda yigo'ro yege.

20 Aa'ti pädi yiiralu mbüny yidi Ngwaalu gwani eny! Ngwong ngwudi eny 'dar ngwujaw. Aar be ke manari nga gwuma eny gony ganni gadi gäbici diji ngwobalu.

21 Yijayana aa'ti nga gweny ngwüdi nga iyi di'rica ya nga ärrä yi'ral yere yanni yadi gäbici gwanggalu ngwi'di.

22 No yere yunga yanni yämnä gu giyi'ral giyee, gäbicä je aar ji giligo'ro lunga na Ngwaalu. Gwonjaaar gwanni gwa'ti übidälü giligo'ro lüngün mung ärrä yi'ral yanni yänggädng je yijaw.

23 A be gwanni gwati ngwaalu aci nono ndi eny gwüngün, gwa obalu mung eny, ndi ari gwa'ti iti ligor le lämnä Ngwaalu, a yanni yati 'ti äpinä änni gwe Ngwaalu, yiru yanni yiki.

15

¹ Alanga lanni gilo lojema nono ndi ämnä Ngwaalu, ar je geraci läni lanni gilo li'dü i'ding gwudi ami'rati ndi ari aa'ti yigo'ro yege yinje jadanu.

² A be alanga 'dar, ati diji miniji gwenggen yi'ral yanni yadi jadanu gwani jayi gwegen nunnu ar ojemeye nono.

³ Ndi ari 'di ndi Kirictu giligo'ro lüngün la'ti jädänü a be gitab ari, "Lo gwudi ngwüji gwanni gwüllüdaär gwe Ngwaalinga, gwuminy i'dä nono."

⁴ Ngwuja'ri 'dar ngwanni ngwüllinä luubu, ngwüllinä ndi ari aar nje enggaci ar äti ge'tajing ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuju kitabanu ngwani mäti liguri na or'temaji.

⁵ Ara je Ngwaalu ätäda mäting liguri na or'temaji ara je ätä gekajiding gwüpäng anaku gwuja gu Yicu Kirictung.

⁶ Nunnu ligor le le'te pu na ngwuja'ri ngwe ngwulemanu ngwe'te pu, ngaa näji Ngwaalinga ngwuru Papa gwudi Deleny dege dani Yicu Kirictu.

Ämnäjädär

⁷ No, ämnäjädär gwani näji Ngwaalinga anaku ma ara je gu Kirictu ämnä.

⁸ Ndi ari nggwa je ci Kirictu gwuru dänäd didi Ngwüyäwüd ngwaalu gwudi ngwuja'ri gwudi Ngwaalu ngwanni gwuru 'didanu, ngwügäbici ngwuja'ri ngwanni ngwuca ngwe Ngwaalu papang je aar äti ngwäyanü.

⁹ Nunnu ngwüji ngwanni ngwuru Garany, ngwaji ngwa näji Ngwaalinga gwani inä gwüngün. Anaku aru gu Däwüd kitabanu ndi ari,

“Yäy gu no, nggwa ang ortada ngwüjänü ngwuru Garany,
nyi elngaji ngwüriny ngwunga.”

¹⁰ O're aar ari,

“Jayaranu lanni liru Garany ngwüjüngä le ngwüngün.”

¹¹ Na o're aar ari,

“Ürtädär Delenya nga nga 'dar liru Garany,
na ngwüji 'dar, elngajar ngindeng ngaa ortada.”

¹² Na 'to dijir dani Ajaya ari,

“Guuwa gیلانگیر lidi Yici ga 'tüdä
nginde gwanni gwa 'di'ra ngwümäätä
ngwüji giyen,

gwa gu ngwüji ngwuru Garany ge'taji.”

¹³ Ara je gu Ngwaalu ngwanni ngwuge'tajar gu onjaji jayinganu na adatalu anaku ämnäcä gu nunnu ara je gu ge'taji ji gwirälü yiima ye yidi Ligirrim lanni Liju'ru.

Bulij gwapu yiiru ngwüjänü ngwuru Garany

¹⁴ Äny giligo'ro lüny gwicinanü lani ngwänggäri ndi ari ngaa lapu gwonyadu gwujaw ngaa lenge bebereng 'dar ngaa äti yiima ndi olajidi 'to.

15 Äny gwu'ranu gwulleny ngaa je üllijä ngwuja'ri giyi'ral yoko nunnu ngaa je gu diwayiniyi, ndi ari yimi'rü ye yanni yätädäär nje Ngwaalu

16 'di nyi ru dīnād didi Yicu Kirictu ngwüji ngwuru Garany. Nyi ape yiiru yidi yir'dal ndi ondaji ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwujaw ngwudi Ngwaalu nunnu a ngwüji ngwuru Garanyu ru gatalu gwanni gwüjädi Ngwaalinganu a je Ligi'rīm lanni Liju'ru ju'riyi.

17 Yäy gu no, äny gwujayanu ndi Yicu Kirictu ndi äpiji Ngwaalinga yiiru.

18 Ngwa'ti gwa ädini ndi ondaji yi'ral ye yere 'dogo yanni yima je Kirictu mbutiyi äny gwe ndi okta ngwüjü ngwuru Garany ndi 'dengenaci Ngwaalinga ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwuminy ngwe ari na yiiru ye yanni yiminje ape.

19 Ape gwe yiima yidi yi'remna na allalu ndir na yiima ye yidi Ligi'rīm. No, äny gwondaca ngwüjü ngwuja'ri ngwanni ngwujaw 'tu'tu Üräjälīm 'di aar obani ngwaalu ngwani Alirkun, nyi gu gwondaja ngwuja'ri ngwudi Kirictu ku.

20 Äny gwati arnga giyomon 'dar ndi ondaji ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwaalu ngwanni ngwa'ti gu ngwüji lingidi Kirictung nunnu aa'ti nggwa oda kidingo ganni gige'ta diji di'ter.

21 A be anaku ullu dijir dani Ajaya kitabanu gwani Kirictu ngwari,

“Lanni la'ti aar je ondaca nginde gwe la engga,
na lanni la'ti 'dingina nginde gwe la lenge.”

22 Yiru giyee yanni yigäbüciny nyi 'ti be burna yomon yonyadu ndi ila 'danggalu.

A Bulij ge'ta ndi ele Ruma

23 A be gwenene, ngwaalu ngwere ngwa'ti ba be ndi nyi gu ape yiiru ngene. A anni jädi nyi gu 'tu'tu ngwüdläyü ngwonyadu ndi ila nga je engga. Äny gwuge'ta gu ndi a je engga

24 minyi ila nggwadi ele Ajipaniya. Äny gwuge'taja ndi ila 'danggalu nyii gendaci guy gidilä ndi ele Ajipaniya manari a lima acajidi lamanu yomon cong.

25 Äny gwenene nggwo kay nggwadi ele Üräjälim nyi äpiji ngwikirijinä yiiru ngenone.

26 Ndi ari ngwikirijin ngwudi Majiduniyang na Akayiya ngwujayanu ndi imäjidi ngwuy aar gataji ngwengga düwä ngwanni ngwuru nguwuwayi Üräjäliming.

27 Lanni liru Garany lijädi gu ndi aar je ärrü giyee na 'didanu yiru dämjü 'denggen gwani Ngwüyäwüd. Ndi ari manari Ngwüyäwüd ngwuru ngwäpijä ngwüjü ngwuru Garany ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwudi onjaci gwudi ligi'rim, yiru gu 'to dämjü ngwüji ngwuru Garany emadi Ngwüyäwüd ngwe onjaci gwegen gwe gwudi lingo.

28 No manari äny gwuma medaja yiiru giyee, minyi gu lenge ndi ari yima aar je ape, nggwa be 'di'ra nggwila nyi ele Ajipaniya.

29 Nyi be lenge ndi ari minyi ila 'danggalu, nggwila gwonjaca Kirictu gwulleney.

³⁰ Nggwa je pácälü ngwänggäri gwani Deleny dege dani Yicu Kirictu, na gwani ämnäjidi gwudi Ligi'rîm ndi ari ar acajidi ndi undi ngwäy gwüpäng ndi otaci Ngwaalingalu gwani äny.

³¹ Nunnu aa'ti nggwî'di kuyanü gidi ngwüji ngwä'tüdi ngwikirîjin Yäwüdiyä na ndi ari a ngweengga Üräjalim ämni yiuru yünü.

³² 'Di manari Ngwaalu ngwuma ari yäy nyi ila 'danggalu, nyi ila ligor le lijayanu aar jalu gwüpäng ar o'radalu.

³³ Ara je gu Ngwaalu ngwanni ngwuru adatalu ji 'dar. Yîru gu.

16

Aganni

¹ Äny gwa je ola gwani diweengga dege diru gera dani Pîbi gwanni gwati gendaji guy giyiuru ki'doonga gidi Kanggiriyaŋ.*

² Mätär 'danggalu gwuru diweengga Gideleny ngaa ärrîji yi'ral yidi ngwikirîjin ngwudi Ngwaalu. Gendacar guy giyi'ral yere yanni ying je bupi ngwaalu ngwere 'danggalu, ndi ari gwugataja ngwüjü düwä ngwonyadu aar nyi gataji düwä 'to.

³ Agannar Bärjikilläng je Äkillä gwe lanni liru nyii le gimaad giyiuru ndi Yicu Kirictu.

⁴ Ngindenga linanu ndi mi'rîni nono yigo'ro ye yegen gwani äny. Nyi 'ti be rüdi jücü gwuca je yäy 'tu, aar be ru 'dar lidi gi'doonga gidi ngwüji ngwuru Garany lica je yäy 'tu.

---

* **16:1 16.1** Gündär gani Kanggiriya, giju gito gito kündär gani Küründüj. Yiuru 18.18

⁵ Agannar 'to gi'donga ganni gati o'rajidalu 'dunu 'denggen.

Agannar Apenetojing gwanni gwämniny gwanni gwuru gi'ra ndi ru dikirijin didi Kirictu ngwaalu ngwani Ajiya.

⁶ Agannar Märiyäming gwanni gwundu ngwäy ndi ara je äpiji yiuru gwerre.

⁷ Agannar Andrunikujing je Yuniya gwe, liru ngwüji ngwüny lanni liju nyii le korkon. Ngindenga lilinginna ngwoo'ranu ngwükäjär je. Liru ngwikirijin ndi Kirictu gwerre gwerre 'dunggüny.

⁸ Agannar Ambliyatujing, gwanni gwämniny Gideleny.

⁹ Agannar Yurbanujing gwanni gwuru nyii le gimaad giyiuru ndi Kirictu, na Ijitagij gwanni gwämniny.

¹⁰ Agannar Apelejing gwanni gwuma inggidi ndi ari gwuma gwällini ndi Kirictu.

Ngaa aganni ngwu'duna ngwudi Arijtubulij.

¹¹ Agannar Yirüdiyüning gwuru diji düny.

Ngaa aganni ngwu'duna ngwudi Narkijuj lanni liru ngwikirijin Gideleny.

¹² Agannar Täräbinäng na Täräbüjäng liru ngwaw ngwanni gwundu ngwäy giyiuru Gideleny.

Agannar Birjijing gwanni gwämniny gwuru gwe'te mana ngwaanu gwundu ngwäy giyiuru yonyadu Gideleny gwerre.

¹³ Agannar Rubujing gwanni gwäbrä Deleny na nanni gwüngün gwanni gwuru nono nanning gwüny 'to.

14 Agannar Äjinikirtüjüng na Palegon na Armij na Batrubaj na Armaj ngaa aganni ngwengga ngwanni ngwati aar le o'rajidalu.

15 Agannar Payiligujing na Jüliyä, Neroj na gera giru gwenggen, Uliyimbaj na ngwüji 'dar ngwudi Ngwaalu ngwanni ngwati aar le o'rajidalu.

16 Agannajidar giyinenanu agannajiding gwanni gwuju'ru.

Yi'doonga 'dar yidi Kirictu, yaganna je.

Ola gwudi mi'ra

17 Nggwa je päcälü lani ngwänggäri, ndi ari ngaa arngani ngwüjü ngwanni ngwati gwogaji ngwüjü aar ü'ri'tidänü, aar je millici kay ngwuja'ri ngwe ngwa'ti aar indä ngwuja'ri ngwe ngwanni gwenggacaar a je gwuma lenge. Ngwüji ngwanni ngwuru gu no, 'tüdär gu.

18 Ndi ari lanni liru gu no, la'ti äpïjä Delenya dege dani Kirictu yiiru aar je be apada ndi ami'ra ngwegen, ngwuja'ri ngwe ngwami ngwulemanu aar ngwe mami'ri ngwüjänü ngwuru ngwumulu aar je dudiya ya'ranya.

19 Lonyadu li'dingina 'dengenaci gwe gwalu Delenya. Yiminy be gäbici nyi jayanu gwani nga nga. Nyi be minä ndi aang bebera giyi'ral yanni yijaw ngaa jayi nono giyi'ral yanni yiki.

20 Ngwaalu ngwudi adatalu, ngwo gito ngwa mireny dijego'ro gi'ranu giyoranu yalu.

Ara je gu yimi'rü ji yidi Deleny dege dani Yicu.

21 Diweengga dani Timijawuj, gwuru gimaad güny giyiiru gwaganna je. Ara je Lukuyuj, Yajun, na Jujipatar liru ngwüji ngwüny aganna 'to.

22 Äny gwani Tirtiyüj gwanni gwüllijä Bulijing ngwuja'ri ngwee ngwükäcärä je, nggwaganna je ngwüriny ngwe ngwudi Deleny.

23 Gayuj, gwanni gwuge'ta nje ngwuge'te gi'dongalu 'dar gidi Ngwaalu giyirnü yijaw ngwu'dun ngwüngün, gwaganna je.

Arictuj gwanni gwati määtä gola gidi ngwüji ngwudi gündär nginde na diweengga dege dani Kwartuj laganna je.†

Mi'ra näji gwe

25 Gwenene, a Ngwaalu näjini
 ngwanni ngwuru yiima ndi ara je ge'te ngaa
 mätinälü
 ngwuja'ri ngwanni ngwujaw ngwurnidi nyi
 ngwe
 gwani Yicu Kirictu
 gwani 'täjälü gwudi yujimid
 yanni yändälü ngwüdlä ngwolanu luubu.

26 A be gwenene, yima je be Ngwaalu ngwudi
 gwur'taling 'täjälü
 ngwuja'ri ngwe ngwanni ngwullu je ngwüjir
 na gege'te gwe gwudi Ngwaalu gwanni
 gwuma linginni.

Nunnu a ngwüji 'dar giyen
 aar gu änni aar 'dengenaci.

27 A Ngwaalu ngwanni ngwubebere jücü
 näjini gwur'tal Yicu Kirictu gwe! Yiru gu.

---

† 16:23 16.23 Yitab yoko yati ari, Ara je gu yimi'ru ji 'dar yidi Deleny dani Yicu Kirictu. Yiru gu!

Laro Bible (Bible)
Laro NT

copyright © 2020 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: (Laro)

Contributor: ECS Diocese of Khartoum Translation Department

This text box needs to have content for PT9 to upload is to the DBL.
All rights reserved.

2020-11-19

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source
files dated 29 Jan 2022

80c639f7-4569-5ffa-a77d-5df4c223631f